תלמוד בבלי · ראשונים

מפרש על תמיד

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

מפרש על תמיד

מקור הטקסט: ספריא · רישיון: לפי המהדורה: נחלת הכלל או Creative Commons

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/מפרש-על-תמיד/
הקובץ נוצר ב־17 בנובמבר 2026 מגרסה v38-202611162349 של הספרייה.

תוכן העניינים

דף כה: 4
דף כו. 6
דף כו: 10
דף כז. 13
דף כז: 16
דף כח. 18
דף כח: 20
דף כט. 23
דף כט: 26
דף ל. 29
דף ל: 32
דף לא. 34
דף לא: 37
דף לב. 40
דף לב: 42
דף לג. 45
דף לג: 48

דף כה:

מתני' בשלשה מקומות - משום דבעי לאורויי במעשה דתמיד עבודת כהנים נקט תחלה שמירתן ומקום שכיבתן עד שהוא מסדר כל הסדר שבתחלה טובלין וכו' כאשר הוא מסודר במשנה ובגמ' נפקא לן מקרא דבית המקדש צריך שימור דאי לא נפקא לן מקרא הוה אמינא דלא צריכי שומרים דאין עניות במקום עשירות ואי גנבי כלי המקדש קנו אחרים ועוד דהוה אמינא דבחד שומר סגי ומקום שמירתן היא בבית אבטינס ובבית הניצוץ ובבית המוקד:

הכי גרסינן בבית אבטינס ובבית הניצוץ היו עליות - בית אבטינס היא לשכת מפטמי הקטורת כדתנן בפ"ק דיומא (דף יח:) הוליכוהו לעליית בית אבטינס גבי כהן גדול ללמדו לשם הלכות חפינה שהיא אחת מעבודות קשות שבמקדש כדמפרש ביומא (דף מט:) ולפי שהיו אומנין על מעשה הקטרת נקראת על שמם ומספקא לן ביומא במקום עליית בית אבטינס היכן היא דאמרינן בפ"ק דיומא (דף יט.) שתי לשכות היו לכהן גדול לשכת פרהדרין ולשכת בית אבטינס אחת בצפון ואחת בדרום ולא ידענא אי לשכת פרהדרין בצפון ולשכת בית אבטינס בדרום או לשכת בית אבטינס בצפון ולשכת פרהדרין בדרום ושם היה כהן גדול ישן וביומא (דף ח:) מפרש למה נקרא כן:

בית הניצוץ - לא שמעתי בו טעם למה נקרא כן:

היו עליות - לשמירת כהנים צריך עליות מקום גבוה כדנפקא לן בגמרא וילוו עליך וישרתוך וגזירת הכתוב היא ושמירת לוים לא היתה אלא למטה אצל השערים ולכך קרי ליה הפסוק ללוים שוערים במקרא לפי שלא היתה שמירתן אלא אצל השער והכהנים היו שומרין אותו בעליות על מקום גבוה כדרך שומרי עיר וכל שומרי עיר בין ביום בין בלילה לא היו ישנים. ועשרים וארבעה שומרים בעשרים וארבעה מקומות נפקא לן בגמ' שצריך לבית המקדש שהיו שומרים יום ולילה שלשה בכהנים ועשרים ואחד בלוים ואפילו היו אותן עליות בנויות מקצתן בעזרה יכולים כהנים לישב שם כשהיו עייפים דגגין ועליות לא נתקדשו כדאמרינן בפסחים (דף פה:) ובעזרה אין אדם יכול לישב דאין ישיבה בעזרה אלא למלכי בית דוד:

והרובין שומרין שם - רובין קרי כהנים שלא הגיעו עדיין לעשות עבודה כגון פחותים מי"ג שנה כמו (שמואל א ב) ויגדל הנער [ומתרגמינן] ורבא רביא ולפי שעדיין לא הגיעו לעשות עבודה (אין יכולין לעשותה) עבדינן להו שומרים שאותן שיכולין לעבוד אינן רוצין לשמור ועוד הואיל ויכולין לעבוד אין אנו מניחין אותן לשמור:

בית המוקד כיפה - בית המוקד פר"ח בפ"ק דיומא (דף טו: ד"ה ואחת) על שם שלא היה האש כבה משם לעולם מפני שהיו נוטלין האש לצורך המזבח דאמרינן בתורת כהנים שמצוה להביא מן ההדיוט שנאמר ונתנו בני אהרן [הכהנים] אש על המזבח אע"פ שהאש יורד מן השמים מצוה להביא מן ההדיוט וביציאות השבת (שבת כ.) תנן ומאחיזין את האור במדורת בית המוקד ערב שבת עם חשיכה דכהנים זריזין הם ולא אתו להבעיר ופירש רש"י להתחמם שם כהנים שהיו הולכים יחפים על גבי רצפת העזרה דאמרינן בזבחים (דף כד.) הואיל וכלי שרת מקדשים ועזרה מקדשת מה מצינו בכלי שרת שלא יהא דבר חוצץ בין ידו לכלי התם נפקא לן מקרא אף עזרה לא יהא דבר חוצץ בינו לבין הרצפה:

כיפה - כלומר לשכת בית המוקד ע"ג לשכה של אבנים היתה ובשביל שהכהנים שומרים לשם בנאוה ע"ג כיפה דשמירתן צריך לעשותה ע"ג מקום גבוה כדנ"ל מקרא ובית גדול היה וד' לשכות פתוחות לשם כדאמר לקמן ובמסכת מדות (דף לד.) ד' לשכות פתוחות לבית המוקד כקטוניות פתוחות לטרקלין כלומר כחדרים הפתוחות לבירה וע"י מעלות עולין מהלשכות שמה לבית המוקד ב' בקדש וב' בחול כלומר שתי הלשכות הפתוחות לו ב' מהם בנויות בקדש ובעזרה וב' בחול בהר הבית ובית המוקד בנוי חציו בקדש וחציו בחול וראשי פשפשים קנים מפסיקין בין קדש לחול כדי שיזהרו כהנים ולא ינהגו במקום קדש מנהג חול וא"ת כיון שעל מקום גבוה היה בנוי בית המוקד א"כ הרי הוא חול דגגין ועליות לא נתקדשו תריץ הכיפה היתה שוה לקרקע עזרה לפיכך לא בטלה קדושת כיפה וכהאי גוונא סוגיא אחרת בפסחים (דף כה:) על אותה שמועה של גגין ועליות דאמר התם גגין ועליות לא נתקדשו ופרכינן מיתיבי החלונות ועובי החומה כלפנים ואמרינן בשלמא דחלונות משכחת דקדושות כששוות לקרקע עזרה אלא עובי החומה היכי משכחת לה ומתרצינן כבר שורא פירוש החומה קטנה לפנים מחומה גדולה והיא נמוכה ושוה לקרקע גובה עזרה שקרקע עזרה הולך ועולה במעלות ומה היו משמשות מערבית דרומית היא היתה לשכת טלה קרבן דשם נותנים הטלאים המבוקרים דרומית מזרחית היא היתה לשכת עושי לחם הפנים מזרחית צפונית בה גנזו בית חשמונאי אבני מזבח ששיקצום מלכי יון צפונית מערבית בה יורדים לבית הטבילה טמא יורד דרך אותה לשכה למעיין לטבול ובית המוקד היתה בצפון עזרה כדתניא במסכת מדות (דף לד:):

מוקף רובדין של אבן - רובדין כמו יצא והניחו על רובד רביעי שבהיכל (יומא דף מג:) והוא דבר הבולט מן החומה ולכך עשוין שמן הרובדין היו עולין ע"ג מטותיהן שהיו בתוך כניסת החומה כעין מטות:

וזקני בית אב ישנים שם - אותם שהיה להם לעבוד למחר היו ישנים בתוך כניסת החומה ולא ארובדין קאי דא"כ ה"ל למימר על גביהם ובגמרא מוכיח שלא על אלו הרובדין היו ישנים דקאמר איצטוותא דקא סלקי בהו לאיצטוותא ומוקף לאו דווקא אלא אותו בית המוקד שבנוי בחול היה מוקף רובדין של אבן כדי לעלות במטות שהן בתוך החומה דבמקום חול היו ישנים ולא במקום קדוש דראשי פשפשין מבדילין בין קדש לחול כדי שלא ינהגו בקדש מנהג חול:

ומפתחות [העזרה] בידם - כלומר בידי אותם כהנים לשם היו מונחות כל מפתחות העזרה ומפרש במסכת מדות (דף לד:) היכן היתה הנחתן מקום היה שם אמה על אמה בלשכת בית המוקד וטבלא של שיש באותו מקום וטבעת היתה קבועה ומגביהין אותן ע"י אותן הטבעות הגיע זמן הנעילה הגביה את הטבלא מן הטבעות על ידי טבעת אי נמי ע"י אותן הטבעות היתה הטבלא נטולה בארץ וכשרוצין להגביה מגביהין אותה מן הטבעת נוטל את המפתחות מן השלשלת המפתחות נתונין תחת אותה טבלא בשלשלת ונעל הכהן בפנים שערי עזרה ובן לוי ישן לו מבחוץ גמר מלנעול החזיר המפתחות למקומן תחת הטבלא ונותן עליו כסות שלו וישן על אותו טבלא:

ופרחי כהונה איש כסותו בארץ - פרחי כהונה בחורים שהגיעו לעבודה איש כסותו בארץ כסות שלו בארץ שלא היה להם כניסה בחומה ומטות נמי לאו אורח ארעא לעיולי התם כדמפרש בגמ':

ולא היו ישנים בבגדי קדש - בגמ' מפרש טעמא אלא פושטין ומקפלין אותן תחת ראשיהם לא כנגד ראשיהם:

ומתכסים בכסות עצמן - בגדי חול:

אירע קרי לאחד מהם - סדר מעשיהם מפרש:

דף כו.

במסיבה - ראיתי בפתרונו של ר' יעקב בר שמעון זצ"ל בכל מדות מוכיח שמסיבה הוא עמוד של בנין שעולין ויורדין בו ע"י גלגול:

תחת הבירה - כי היכי דפליגי ר' יוחנן ור"ל בעלמא (יומא דף ב.) גבי בא ושרפו לפני הבירה ואיכא מאן דאמר כל המקדש כולו קרוי בירה שנאמר אל הבירה אשר הכינותי

ואיכא מ"ד מקום יש בהר הבית ובירה שמו ה"נ פליגי הכא דלמ"ד כולו בית המקדש היה המחילה הולכת תחת בית המקדש וראשה אחד פתוח ללשכת בית המוקד של מקום חול וראשה האחד פתוח חוץ לעזרה אל מקום הטבילה ואפי' לרבי יוחנן דאמר מחילות שתחת היכל קדש ה"מ בפתוחות לקדש אבל פתוחות להו. הבית אין עליהן קדושת הר הבית וכן מוכח בכיצד צולין בסופו (פסחים דף פו.) ואף על פי שבנויות בקדש ולמ"ד מקום יש בהו. הבית ובירה שמו תחת אותו מקום המחילה נמשכת ולכך עשו מחילה דמחילות לא נתקדשו וזב ובעל קרי משתלח לשתי מחנות חוץ לעזרה והר הבית:

והנרות דולקות מכאן ומכאן - במחילה כדי להאיר לו:

ומדורה היתה שם - במחילה סמוך לבית הטבילה אחר שטבל מתחמם שם:

ובית הכסא של של כבור - וזהו כבודו לפי שיש בו פתח ואדם שנכנס שמה ימצאהו נעול סגור היה חוזר לאחוריו לפי שמבין שיש בו אדם:

מצאו הפתח פתוח בידוע שאין בו אדם - ונכנס שם לעשות צרכיו:

ירד - לבית הטבילה וטבל ועלה ונסתפג ונתחמם כנגד המדורה והא דתנן במס' מגילה (דף כ.) לא מזין ולא טובלין אלא ביום היינו בחייבי טבילה שצריכין ספירה כמו טמא מת או זב או מצורע וכשיגיע יום ז' וספר מקצתו יטבול דס"ד אמינא הואיל ולילה אחר היום מתחלת הלילה הוי שביעי קמ"ל דלענין טבילה עד דהוי יום דכתיב וספרה לה ז' ימים ימים ולא לילות ונדה ויולדת טבילתן בלילה שהרי כל ז' שלהן הן טמאים הילכך ליל שמיני הן טובלין:

בא וישב לו אצל אחיו הכהנים - דאע"ג דעדיין אינו טהור עד שיעריב שמשו דהא טבול יום הוא י"ל דחכמים לא הטריחוהו ללכת ולצאת משם הואיל ולילה הוא עד שיאיר היום דהא דאמרינן טבול יום אל יכנס למחנה לויה מדרבנן ומהכא יש להוכיח על אותה שמועה של יבמות (דף ז:) דהכי פירושו דאמרינן התם מצורע שחל שמיני שלו ערב הפסח וראה קריי בו ביום אמרו חכמים אף על פי שאין טבול יום אחר נכנס זה נכנס מוטב יבא עשה שיש בו כרת וידחה עשה שאין בו כרת רבי יוחנן אמר דבר חורה אפילו עשה אין בו שנאמר ויעמוד יהושפט בחצר החדשה וגו' שחדשו בה דברים ואמרו טבול יום אל יכנס למחנה לויה והכי פירושו דבר תורה ר' יוחנן לא לאפלוגי אתא אלא מפרש מילתא דתנא קמא קאמר הא דאמר ת"ק יבא עשה שיש בו כרת וידחה עשה שאין בו כרת ה"ק מוטב יבא עשה שיש בו כרת פסח וידחה עשה דמדרבנן שאין בו כרת באיסורו ואגב דאיירי בכרת נקט כרת והיינו דקא מפרש דבר תורה דאי ת"ק איירי באיסור שהוא מן התורה לא היה לו לר' יוחנן לומר לך דבר תורה דהא בהא איירי אלא הכי היה לו

לומר א"ר יוחנן אפילו עשה אין בו אלא ודאי לפרושי מילתא. ת"ק אתא ועוד דמוכח בכתובות (דף ח.) דר' יוחנן לאו תנא הוא דאמרינן התם אמר רב נחמן אמר רב חתנים מן המנין ואין אבלים מן המנין מיתיבי חתנים ואבלים מן המנין ואבלים מן המנין נ תני' קרמית עליה דרב רב תנא הוא ופליג איתמר א"ר יצחק א"ר יוחנן חתנים מן המנין ואין אבלים מן המנין מיתיבי חתנים ואבלים מן המנין ומתח כי תניא ההיא בשורה ואם איתא דר' יוחנן נמי תנא הוא כי היכי דתריץ אליבא דרב רב תנא הוא ופליג היה לו לתרץ אליבא דר' יוחנן ר' יוחנן תנא הוא ופליג אלא ודאי לאו תנא הוא אי נמי אין להוכיח מכאן דאיכא למימר אותו חציה בחול לא היתה הכיפה שוה לקרקע הר הבית וקי"ל בפסחים (דף פה:) דגגין ועליות לא נתקדשו ל"ש גגי עזרה ול"ש גגי ירושלים בקדושת ירושלים:

עד שהשערים נפתחים - דלתות העזרה:

יוצא והולך לו - דהואיל ולא יעשה עבודה מה יעשה לשם אי נמי אגב חביבותא איקרי ועביד עבודה דומיא דהך דאמרינן בפ"ב דיומא (דף כד:) במה מפיסין רב ששת אומר בבגדי קדש דאי אמרת בבגדי חול אגב חביבותא מיקרי ועביד עבודה:

יוצא והולך לו - לביתו למלאכתו דמה יעשה הואיל ולא יעבוד ולקמן נמי אומר שבשעת השתחואה בשעת הקטורת הוה ראש המעמד מעמיד את הטמאים בשער המזרח (ופליגי בה שער הניצוץ אותו הבנין היה בנוי הבנין) ופליגי בה אמוראי בפסחים (דף פב:) חד אומר כדי (לפוש) שכניסת כל העם דרך שם שנכנסים לשם להשתחוות כדלקמן ויודעים שמפני הטומאה הם חדלים ליכנס שם ואלו הטמאים יזהרו לבלתי לטמאות עוד וחד אמר משום חשד שלא יחשידום שמפני מלאכתם הם חדלים ליכנס שם לעבוד עבודה ומעמידם אותם שם כדי שיראו אותם בני אדם ויודעים שמחמת טומאה הם חדלים ולא יאמרו מחמת מלאכה הוא דאם היו שבים לביתם יאמרו העולם מפני ביטול מלאכתם הם שבים:

מי שהוא רוצה לתרום את המזבח - כל אותם שרוצים לתרום היו משכימים ושנים וג' בני אדם אין תורמין כי אחד הוא תורם אלא מטילין גורל עי שבא גורל לידו הוא תורם ובסוף מתני' מפרש כיצד תורם את המזבח הילכך קתני מי שרוצה לתרום את המזבח כהנים שרוצים כל אחד ואחד לתרום את המזבח היה מכין את עצמו וטבל קודם שיבא הממונה על הפייסות ומפרש ביומא מה היה שמו ואמרינן במסכת יומא (דף ל.) דאין אדם נכנס לעזרה אפילו טהור עד שיטבול ומפרש התם טעמא:

וכי באיזו שעה ממונה - שואל ואח"כ משיב כלומר אנכי מפרש:

לא כל העתים שוות פעמים שהוא בא מקרות הגבר - תרנגול בשליש הלילה לאחר חצות או סמוך לו בין מלפניו בין מלאחריו פעמים קודם פעמים אחר כך לא היה קבע בדבר אבל באמצע הלילה לא יבא:

בא - מביתו ודפק עליהם בין על שערי הר הבית בין על שערי בית המוקד הפתוח להר הבית והם פותחים לו:

אמר להם - לכהנים שבאותו בית אב מי שטבל והכין עצמו לתרומת המזבח יבא ויפייס בכאן בחצי בית המוקד הבנוי בקדש דאין מפילים פייס אלא בעזרה במקום הקדש דבעינן בית אלהים נהלך ברגש כדמפדש במסכת יומא (דף כה.) והפיסו בחצי בית המוקד המקודש:

זכה מי שזכה - ואף על גב דשאר פייסות היו בלשכת הגזית כדמפרש ביומא (דף כה.) התם היינו טעמא מפני שאותם כהנים שהיו בעזרה היו קרובים ללשכת הגזית כיון דלשכת הגזית מקרבתו להתם הוי מפייסי אבל הכא כיון דהוו בבית המוקד שעדיין לא ירדו לעזרה ואיכא נמי בבית המוקד מקום מקודש הוו מפייסי התם ובעזרה א"א לפייס דאין נכון לעמוד בעזרה בלא מצנפת כדאמר לקמן (דף ל) הממונה בא ונוטל מצנפת של א' ויודעין כולם שממנו פייס מתחיל א"נ משום דהוי קיימי בכוליאר מסובב אי אפשר דהוו אחוריהם לבית ולקמן לאחר שפייס את סדר תרומת הדשן והגיע זמן עבודת יום שחיטה קתני וירדו להם ללשכת הגזית וטעמא כאשר פירשתי שאותו מקום קרוב להם יותר להפיס:

גמ' מנא הני מילי - כלומר מנלן מן הפסוק דבעינן ג' שומרים:

אמר קרא והחונים לפני המשכן משה ואהרן ובניו שומרי משמרת הקדש - אהרן ובניו הרי ג' שומרים ולבסוף פריך ואימא כולהו בחד מקום ומתרץ ליה:

אמרי אין שימור בעלמא אשכחן דבעי ומיהו מתני' קתני בג' מקומות הכהנים שומרים - פשיטא דשימור בעי כדכתיב קרא מיהו אנן בעינן מנא ה"מ אהא דקתני במתני' דבשלשה מקומות היו כהנים לפני לוים שהרי הפסוק משמע דבהדי הדרי הוו דמשה חשיב בהדי כהנים:

אמרי והחונים לפני המשכן קדמה מזרחה משה ואהרן ובניו שומרי משמרת הקדש - כלומר ודאי קרא לא חשיב משה בהרי כהנים ותדע לך מדכתיב החונים בראש הפסוק ש"מ הכי מדריש החונים לפני המשכן קדמה משה ואהרן ובניו שומרים דאם הוה משה עמהן היה לו לכתוב לפני המשכן קדמה משה ואהרן ובניו שומרי משמרת דכולהו כי הדדי הוו:

ואימא כולהו בתו מקום - כל שמירת כהנים בחד מקום גזירת המקום הוא שיהא נ' כהנים שומרים יחד שמירה אתת:
לא ס"ד כמשה - כלומר ממשה אתה יכול ללמוד שהרי שמירת כהנים הוקשה לשמירת משה לומר לך מה משה בחד מקום שהוא לא הוה שומר עמהם כך אהרן ובניו כל אחד בשמירתו לבדו:
רב אשי אמר מסיפיה דקרא - יכול אתה בקל להבין דבעינן ג' מקומות בכהנים וכתיב שומרי משמרת למשמרת הרבה שמירות ואי בחד מקום הוו כולהו א"כ לא הוי אלא שמירה אמת:

דף כו:

מגבה גביהי כעליות - משום הכי בעי דפשיטא ליה להש"ס דשמירת כהנים הם בגבוה כדבעינן לפרושי לקמן מקרא משום הכי בעי עליות ממש הוו כל עליות שבהש"ס שהבית תחתיה לשום תשמיש הוא נעשה להבית אבל הכא אפילו בלא תשמיש דלמטה היו צריכים להיות בגבוה משום הכי קא בעי עליות ממש ותשמיש למטה כדרך עליות שהתשמיש למטה בבית:
או דלמא - לא היו צריכים למטה בבית אלא לשמירת כהנים בעבור תהיה בגובה משום הכי בנאום על גבי מקום גבוה שבעזרה או על גבי עמודים אבל עליות תשמיש לא שתהא תשמיש למטה:
ת"ש שבצפון שער כו' - משנה היא במסכת מדות ורישא דמשנה הכי איתא ז' שערים הוו בעזרה שפתוחים לעזרה שלשה בצפון ושלשה בדרום ואחד במזרח דרך כניסה לעזרה שבדרום שער הדלק על דרך אותו שער מביאין עצים למזבח ושני לו שער הבכורות דרך אותו שער מביאין בכורות למזבח שלישי לו שער המים ע"ג אותו שער נעשה כמין חקיקה אמה על אמה ברום שלש אמות והמשיכן לתוכן מעין עיטם וכן מפורש ביומא (דף לא.) זה בית הטבילה שהזכרנו למעלה דחד היה על גבי שער ואותו בית הטבילה הו' בארץ דהרבה בתי טבילה הוו לצורך כהנים שבמזרח שער ניקנור שם האיש שעשה אותו שער ניקנור שמו ודרך אותו שער נכנסים לעזרה ושתי לשכות היו לו אחת מימינו ואחת משמאלו אחת לשכת פנחס המלביש ואחת לשכת עושי חביתין שמתקנין שם מנחות הנכנסות במחבת ונאפות שמה שבצפון שער הניצוץ אותו בנין היה בנוי בעזרה ועליות לא נתקדשו ופתח של בית הניצוץ היה פתוח לחול להר הבית מדקתני ופתח היה לו לחול אלמא בעזרה היה מקצת הבנין:

כמין אכסדרא היה - אותו בית למטה פרוצה מרוח אחת כאכסדרא דבי רב שפרוצה מרוח אחת א"נ בכל צדדין היא פרוצה כסתם אכסדרות שפרוצות מכל צד והבנין של מעלה בנוי על גבי עמודים:

שהכהנים שומרים למעלה ולוים למטן - כלומר לכך עשאום על גבי אכסדרא לפי שצורך שמירת כהנים צריכה להיות בגובה אבל לוים ששומרים כמו כן מן הפסוק כדלקמן אין צריכין להיות שמירתן למעלה אלא למטה ואגב דצריך לו לומר ששמירת כהנים צריכה שתהא למעלה פירש דלוים לא בעי למעלן אלא למטן למעלן למטן גרסי' ושמירת לוים אינה מוסבת על בנין אכסדרא אלא לימדך שאע"פ ששמירת כהנים צריכה שתהא למעלה מ"מ שמירתן של לוים לא בעי למעלן אלא למטן כלומר כל מקום שמירתן למטה ותדע לך דשמירת לוים לא היתה באכסדרא אלא לימדך זו כדקא חשיב במסכת מדות וגם לקמן הש"ס מייתי לה אגב גררא בג' מקומות הכהנים שומרים כו' והלוים בכ' ואחד מקים דקא חשיב להו ולא חשיב שמירה זו שלוים יהו שומרים באכסדרא זו למטה מהכהנים דקא חשיב חמשה על חמשה שערי הר הבית ארבעה על ד' פנותיו מבפנים ה' על חמשה שערי עזרה ד' על ד' פנותיו מבחוץ ולקמן מפרש אמאי אלו מבפנים ואלו מבחוץ אחד בלשכת הקרבן באותה לשכה נותנין קרבנות המבוקרים והוא חוץ לעזרה ושער היה לה ואחד בלשכת פרוכת שם היו נשים אורגות את הפרוכת ואחד בלשכת אחורי בית הכפורת ואם איתא דלוים שומרים באכסדרא א"כ הוו להו עשרים ותרי לקמן מוכח דאמרינן לקמן תרי מינייהו לא בעו שימור ועל מקומו אפרש:

מנא ה"מ דכהנים שומרים מלמעלן ולוים מלמטן - כלומר שהלוים בשמירתן ואין שמירתם בגובה כמו לכהנים:

דת"ר וילוו עליך וישרתוך בעבודתך הכתוב מדבר - כלומר בעבודתך דהיינו שמירה שהן שומרים כמו כן בא הכתוב ולימד וילוו שטפלין לך בשמירתן שאינן שומרין בגובה כמותך:

אתה אומר בעבודתך - כאשר פירשתי:

או אינו אלא בעבודתם - כלומר שהיו שומרים ונושאי' בכתף ומאי וילוו עליך וישרתוך הכי קאמר ויתחברו עליך וישרתוך בני לוים שהיו נושאים בכתף המשכן וכל כליו והאי וילוו שאתה עושה עיקר עבודה דהיינו עבודת מזבח והם ישרתוך שיהו נושאים המשכן בנסיעתן:

כשהוא אומר - בבני לוי ושמרו את המשכן לכל כליו ולכל עבודתו דעבודתן של לוים היא משאם:

הא מה אני מקיים וילוו עליך וישרתוך בעבודתך הכתוב מדבר - ולימדך הכתוב שיהו לוים טפלים בשמירתך כהנים למעלן ולוים למטן מ"ר:

וחד שימור הוא דהוה ליה לבית המוקד ורמינהי ב' שערים היו לו לבית המוקד - הבנוי על גבי כיפה אחד פתוח לחול להר הבית ואחד פתוח לעזרה בחציו הבנוי בקדש ומדהוו שני שערים אלמא הוו שני שומרים דלכל שער ושער הוי שומר ובלבד שישמש כניסה ויציאה ואף על גב דאמרינן לשכות הבנויות בקדש ופתוחות לחול תוכן חול לששת בית המוקד הואיל והוה ליה שני שערים אחד בקדש ואחד בחול הבנוי לקדש נמשך אחר פתחו והבנוי בחול נמשך אחר פתחו וכן מוכח ביומא (דף כה.) גבי לשכת הגזית דאמרינן דחציה בקדש וחציה בחול ואמרינן שמע מינה שני פתחים היו לה אחד פתוח לקדש ואחד פתוח לחול דאי סלקא דעתך פתח אחד היה לה ולקדש היה פתוח זקן היה יושב במערבה מי איכא והאמר מר אין ישיבה בעזרה אלא למלכי בית דוד [בלבד] ואי סלקא דעתך לחול היה פתוח ופתח אחר לא היה לו והאמר מר לשכות הבנויות בקדש ופתוחות לחול תוכן חול ואנן בעינן פייס במקום מקודש שנאמר בבית אלהים נהלך ברגש אלא שמע מינה שני פתחים היו לה אחד פתוח לחול ואחד פתוח לקדש:

א"ר יהודה - סיומא דההיא משנה היא בזו שנכנסין בו לעזרה פשפש קטן היה לה פתח קטן בתוך שער שבו נכנסים לבלוש את העזרה בלילה קודם תרומת הדשן לפי שאינם רוצים לפתוח שערי עזרה עד זמן עבודת תמיד שהוא יום וכן מוכח במתניתין לאחר שהפיסו על תרומת הדשן דלשם בבית המוקד היו מפיסין נטל את המפתח ופתח את הפשפש ונכנס לעזרה נכנסו אחריו כו' עד שהיו מגיעים כו' הכל שלום ומתני' דתמיד אליבא דר' יהודה דמדות:

אמר אביי כיון דגבי הדדי קיימי - זה כנגד זה אי נמי דסמיכי אהדדי:

דוי להכא דוי להכא - בחד שומר סגי דוי רואה כמו חזיא דהוי דוי למערב (שבת דף לה.):

רובדין מאי ניהו גיזרתא דאיצטוותא דסלקי בה לאיצטוותא - שעולין על ידם למטות שהן בחימה כעין מטות וקא סלקא דעתך דלאחר שנבנו בחומה חלקו את האבנים ועשו כמין איצטוואות ומשום הכי פריך ומי פלגי אבנים והא כתיב והבית בהבנותו אבן שלימה מסע נבנה:

אמר אביי דמתקנן ומייתן מעיקרא - קודם שיביאו האבנים בעזרה היו מתוקנות ע"י ברזל ומייתי אבנים גדולות ואבנים דקות כדכתיב בקרא (מלכים א ז':י'-י"א) דהכי היו עושים אבני עשר אמות ואבני ח' אמות ואבני י' אמות אותן שתי אמות שבולטות לצורך איצטוואות הן בולטות וחוץ לעזרה מותר לחותכן ולהשוותן בברזל אבל משבאו לעזרה

אסור להניף עליהם ברזל והא דכתיב (שם ו) ומקבות והגרזן וכל כלי ברזל לא נשמע [בבית] בהבנותו היינו בעזרה אבל חוץ לעזרה לא היינו דקמתרץ דמתקני ומייתי מעיקרא כן מוכח במכילתא דאמרי התם לא תבנה אתהן גזית בו אי אתה בונה גזית אבל אתה בונה גזית בהיכל ובבית קדשי קדשים הא מה אני מקיים ומקבות והגרזן וכל כלי ברזל וכו' בבית אינו נשמע אבל בחוץ נשמע כי חרבך הנפת עליה ותחלליה ר' שמעון בן אלעזר אומר המזבח נברא להאריך ימיו של אדם והברזל נברא לקצרם אינו דין שיבא מקצר על המאריך:

ואמאי לעיילי מטות - אמאי ישנים על גבי החומה נעיילו מטות:

התם קרי להו רובים - ורובים שומרים שם והכא קרי להו פרחי כהונה:

דף כז.

אמרי התם - גבי שמירה דלא מטו למעבד עבודה שלא הגיעו לעשות עבודה כגון פחותים מי"ג שנה קרי להו רובים כלומר נערים הכא דמטו למיעבד עבודה שכל אותם שישנים שם בבית המוקד ראויין לעבודה דבשביל כך הם ישנים שם כדי שיהיו מזומנים למחר לעבודה ביום עבודתם דכל משמרה מתחלקת לו' בתי אבות כנגד ששת ימי שבוע ובשבת עובדין כולן ביחד וחולקין ביחד קרי להם פרחי בחורים שלא הגיעו עדיין לכלל זקנה:

תנן התם - במס' מדות (דף לד.):

והלוים בכ"א מקומות ה' על ה' שערי הר הבית - ה' שערים שהיו לו להר הבית כדתנן במסכת מדות:

ארבעה על ארבעה פנותיו מבפנים - פנות אנגל"ש למקום שכלה החומה ומתחלת חומה:

ה' על ה' שערים - שהיו לו ולקמן פריך משבעה שערים שהיו לעזרה דתנן במסכת מדות (שם) ומסיק לה שפיר:

וארבעה על ארבעה מבחוץ - [מבחוץ] קאי בין אשערים בין אפנות ולקמן מפרש מאי שנא:

הר הבית היה ה' מאות אמה על ה' מאות אמה ובכלל אותו חשבון היה חשבון העזרה מאה ושלשים וחמשה על אורך מאה ושבעה ושמונים ובמסכת מדות מפרש היכי הוה הר הבית חמש מאות אמה על ה' מאות אמה רובו מן הדרום שני לו מן המזרח שלישי לו מן הצפון ומיעוטו מן המערב והכי פירושו העזרה היתה באמצע הר הבית אלא שלא

היתה ממוצעת מכל וכל דרוב הר הבית בדרומו של עזרה שני לו מן המזרח כלומר הר הבית מתמעט מכל צדדיו דרובו היה בדרום עזרה ושני פחות היה בו אצל מזרח ועוד שלישי פחות מן הצפון ועוד פחות מן המערב אחורי בית קדש הקדשים:

מנא הני מילי - דבעינן כ"א שומרים בכ"א מקומות:

במתני' תנא למזרח הלוים ששה לצפונה לוים ד' לנגבה לוים ד' וגו' - קרא במשכן כתיב בימי דוד בדברי הימים וקא מני קרא את השומרים שהיו שומרים את המשכן ובקרא לא נחית למנין כהנים ומדחשיב לוים כ"א ללמדנו שבכ"א מקומות היו דאי בחד מקום היה מיירי אמאי בצד מזרח ששה בתרי סגי ומשום צוותא בחד מקום הוי שומרים אלא ודאי ה"ק למזרח לוים צריך ששה (וכולה) מקומות וכן כולהו:

אמרי הני כ"ד הוו אמר אביי ה"ק ולאסופים שנים - כלומר קרא דקא חשיב שנים שנים בשביל סוף פסוק כפל את לשונו כאדם המדבר וכופל את לשונו וה"ק וללשכות התוספות במשכן שנים שנים יהיו בכל עת אחר כך הוא אומר לפרבר למערב ד' למסלה שנים לפרבר ומעיקרא כשהקשה הש"ס כ"ד הוו היה סבור דשנים לא לשון כפל אלא דוקא ומתרץ דודאי לאו דוקא הם דא"כ היה לו לכתוב ארבעה ולמה יכתוב שנים שנים אלא ודאי כפל לשון כמו שפירשתי:

ואכתי כ"ב היו היאך דלפרבר חד הוא אידך משום צוותא הוא דאזיל יתיב גביה - אבל למערב לפרבר ד' דלא בעי צוות שהרי ארבעה הן באותה רוח ואין כל אחד צריך לצוות שהרי חבירו שומר באותו צד אבל הכא אותן שנים דקחשיב קרא האחד בשביל צוות שולי"ץ בלע"ז:

כמ"ד כלפי בר:

ואיבעית אימא - קרא דקחשיב ב' ב' דוקא כתיב ולא כפל לשון וגם שנים לפרבר:

ותלתא דכהנים - והשאר של לוים ויותר משלשה לא מצינו לרבויי גבי כהנים דלא מצינו בכהנים יותר מג' שמירות דכתיב שומרי משמרת למשמרת:

[**בכ"ד מקומות כו'**] - וילמוד סתום מן המפורש:

וזה אחד מהן - זהו מפורש מכולן לכך נקיט ליה במילתיה:

מ"ש הר הבית דעבדינן שמירתן מתוכן - בין אפנות בין אשערים:

ומ"ש עזרה דעבדינן שמירתן מבחוץ - בין אשערים בין אפנות עזרה:

דאי תמה - כלומר היה עייף מלעמוד לא מצי יתיב:

דאמר מר כו' עבדינן מבחוץ - דאי הוו מתוכן לא מצי יתבי וא"א לעמוד כל היום:

אמר אביי תרי מינייהו לא בעי שימור - לוים דהא כהנים בג' שמרי להו ומה ניהו שער בית המוקד ושער בית הניצוץ ובחשבון הז' שערים קא חשיב להו מתני' דמדות (שם):

ומז' אמרכלין - שרי הכל כלומר ממונין אף על הגזברין:
ר' נתן אומר אין פוחתין מי"ג גזברין כנגד י"ג שערים - גזברין הם השוערים וזהו הלשון נמי איכא בספרי וכו' ור' נתן היא ופרושי קא מפרש לה למה היו י"ג ואותם ב' שערים דהוה בבית המוקד חשבי להו כחד הואיל וגבי הדדי הוו קיימי אלמא איכא מ"ד תמניא הוו ולדידיה קרא דוקא בלוים כתיב ולא בכהנים:
אלמא איכא למ"ד תמניא הוו - ותלתא תנאי נינהו:
שינה הוא דלא - שמא יפיח בהן וגנאי הוא לבגדי קדש:
אבל הילוך מהלכין בהן - אפילו שלא בשעת עבודה:
ש"מ בגדי כהונה ניתנו ליהנות בהן - שע"מ שיהנו בהן אפילו שלא בשעת עבודה הקדישום מתחלה ותנאי ב"ד הוא ופלוגתא היא במסכת יומא (דף סט.):
הוא הדין דאפילו הילוך נמי אסור והא דקתני לא היו ישנים משום דבעי למתני סיפא אבל פושטין כו' - איירי באיסור שינה:
ש"מ בגדי כהונה ניתנו ליהנות בהן - שע"מ שיהנו בהן אפילו שלא בשעת עבודה הקדישום מתחלה ותנאי ב"ד הוא ופלוגתא היא במסכת יומא (דף סט.):
אלא אימא נגד ראשיהן - [אצל ראשיהן]:
אמר רב פפא ש"מ תפלין מן הצד שריין ולא חיישינן דילמא מיגנדר ונפל עלייהו - כלומר מדשרינן איסורא דאורייתא דהיינו בגדי קדש דאסור ליהנות בהן שלא בשעת עבודה ואף על פי כן שרינן ליה להניח תחת מראשותיו שלא כנגד ראשו ולא גזרינן שלא יתגלגלו ויבואו כנגד ראשו ונמצא מועל ובא לידי איסורא דאורייתא שמע מינה תפלין מן הצד מותר להניחן בין כר לכסת שלא כנגד ראשו ולא חיישינן דילמא מיגנדר ונפיל עליהן והוי איסורא דרבנן דדמי לבזיון שיהא ראשו מונח על התפילין כלומר מדשרי דבר שיוכל לבא לידי איסור דאורייתא כ"ש דאית: לן למישרי איסור שאין יכול לבא אלא לידי איסור דרבנן:
ה"נ מסתברא דכנגד ראשיהן - קחשיב דאי ס"ד תחת ממש נהי דניתנו ליהנות בהן ומש"ה מותר לישן בזמן שהן תחת ראשו ואיסור שמא יפיח בהן לא הוי אלא בזמן שהוא לבוש דאז הוא גנאי אבל אם הן בין כר לכסת ליכא איסורא דשמא יפיח:
תיפוק ליה דאסור משום בגדי כלאים - וה"נ יכול לתרץ לעיל כשתירץ ה"ה דאפילו הילוך נמי לא ואיידי כו' אלא שיוכל לדחותו כדדחי ליה הש"ס לקמן:

דף כז:

הניחא למ"ד אבנטו של כ"ג לא זהו אבנטו של כהן הדיוט - אבנטו של כ"ג בשאר ימות השנה דדברי הכל של כלאים לא זהו אבנטו של כהן הדיוט דאותו של כ"ג הוה דכלאים ושל הדיוט לא הוה דכלאים שפיר:

אלא למ"ד זהו אבנטו של כהן הדיוט - נמי היה דכלאים כמו של כ"ג מאי איכא למימר:

וכי תימא כלאים בלבישה והעלאה הוא דאסור אבל מימך תותיה שרי - מותר להציעו ולישן על גביו:

שמא תיכרך נימא על בשרו - ונתחמם ופסיק רישא הוא ובגד שארוג בו כלאים מצד שני אפילו מצד האחד אסור ליהנות ממנו דכולו הוו דכלאים ואסור לישן עליהם חומרא דכלאים הוא ומסתמא הכא לא התירו הואיל ולא לצורך עבודה הוא:

אלא ש"מ נגד ראשיהן - וכיון שלא כנגד ראשיהן היו נתונים ליכא חומרא דכלאים דכולי האי לא מחמרינן שיש היכר לדבר ולא אתו לידי איסורא:

ואיבעית אימא באותן שאין בהו כלאים - לא תימא ה"נ מסתברא דאי נתנו ליהנות בהן משום כלאים ליכא דבהנך דלית בהו כלאים קאמר דמניחין תחת ראשיהן ובסדר יומא בפרק בא לו (יומא דף סט.) לא גרסינן להאי ואיבעית אימא:

רב אשי אמר בגדי כהונה קשין - ואין מחממין ואנן בעינן העלאה דומיא דלבישה דאית בהו הנאה הילכך אי לאו הכי משום דלא ניתנו ליהנות בהן משום כלאים ליכא למיחש:

נמטא - פלטר:

גמדא - קשה:

דנרש - מקום:

שריא - דקשה הוא ואינו מחמם ובפרק בא לו ביומא פירש הרב רבינו ש"י פי' אחר ואינו נראה דפי' תפלין מן הצד שריין ולא חיישינן שמא יפיח בהן דשמא יפיח בהן לא שייך אלא בשעה שהוא לבוש בהם ותדע מדקא פריך נהי דניתנו ליהנות בהו ותיפוק ליה משום איסורא דכלאים היה לו להקשות נהי דניתנו ליהנות בהן תיפוק ליה משום שמא יפיח הואיל ואיסור שמא יפיח הוי אם הם כנגד ראשו ובסוף יומא אין כתוב בספרים ולא חיישינן דילמא מיגנדר ונפיל עלייהו לכך פירשו הרב משום איסור שמא יפיח בהם והשתא לפי פירוש מורי אתיא שמעתא שפיר דהכי פירושו ש"מ מדקא שרינן איסור דאורייתא כלומר דבר שיוכל לבא לידי איסורא דאורייתא כ"ש דאית למישרי דבר שאינו יכול לבא אלא לידי איסורא דרבנן דאם באו תפלין כנגד ראשו אין כאן אלא

משום בזיון וביומא (שם) מוכיחים מברייתא אחת שמביא הש"ס לשם דבגדי כהונה ניתנו ליהנות בהן:

במחילה ההולכת מסייע ליה לר' יוחנן דא"ר יוחנן מחילות לא נתקדשו - מש"ה תיקנו לו מחילות לצאת דרך שם ובפסחים בפרק כיצד צולין (פסחים דף פו.) בסופו מוכיח דהא דא"ר יוחנן מחילות לא נתקדשו ה"מ במחילות שתחת הר הבית אבל מחילות שתחת עזרה אם הם פתוחין לעזרה נתקדשו בקדושת עזרה ואם הם פתוחין להר הבית לא נתקדשו כלום אפילו בקדושת הר הבית ומותר לזב ולבעל קרי ליכנס לשם הילכך עשו הכא מחילה ופתוחה להר הבית לחצר בית המוקד הבנוי בהר הבית לצאת לו לבעל קרי דרך שם למר כדאית ליה ולמר כדאית ליה כדפרישית במתני':

ובעל קרי משתלח - הני תרי מילי שמעינהו מרביה כי הדדי אמרינהו:

חוץ לשתי מחנות - גרס וכן מוכח באלו דברים (פסחים סז:) דאמר התם זב וכל זב לרבות בעל קרי וזב משתלח חוץ לשתי מחנות מצורע חוץ לג' ואמרינן התם מסייע ליה לר' יוחנן דאמר רבי יוחנן כו':

רב ספרא הוה יתיב בבית הכסא - ולא הוה ביה בפתח דלת אלא זה היה מנהגו אדם שרוצה ליכנס שם היה נוחר ואם היה שם אדם היה נותר כנגדו וזה חוזר לאחוריו ורב ספרא לא עשה כן אלא רבי אבא נחר ואמר לו רב ספרא ליעול מר והיה לו לנחור כנגדו לכך השיב לו רבי אבא לאחר שיצא משם:

ע"כ לא סליקת לשעיר וגמרת מילי דשעיר - כלומר עדיין לא עלית לשם ואתה מתנהג במעשיהם שאינך צנוע כמותם אבל פרסיים צנועים הם כדאמרינן בברכות בפ"ק (דף ח:) בג' דברים אני אוהב את הפרסיים שצנועים בבית הכסא וכו':

למימרא דלא איבעי ליה למיעל - ולא היה לו לומר בא אדוני אלא היה לו לנחור כנגדו:

עמוד החוזר - כשאדם צריך לפנות ומשהא את נקביו ומחזירם בבטנו:

סילון החוזר - אדם הצריך להטיל מים ומשהא את עצמו גבי הטלת מים שייך לומר סילון:

חשיך ותקין נפשך קדום תקין נפשך כי היכי דלא תרחק - כלומר למד עצמך שאפילו אינך צריך לנקביך חזק עצמך ליפנות בב' פרקים ולא תצטרך ליפנות ביום שבני אדם מצויים אלא ביציאת היום בתחלת הלילה וגם קודם שתצא הלילה שבני אדם מצויין בבית ותוכל ליפנות סמוך לבית ומתוך שתלמוד את עצמך בשני פרקים אלו לא תצטרך ליפנות ביום בשעה שבני אדם מצויין בדרכים ולא תצטרך להתרחק מביתך שבתי

כסאות שלהם היו בשדות ואם תצטרך ליפנות ביום פעמים שתצטרך להתרחק ותשהא נקביך ותסתכן:

תוב וגלי כסי וקום - וכשאתה נפנה שב תחלה ואח"כ גלי ותעשה צרכך ואל תגלה מעומד וזהו צניעות שלא יראוך:

כסי וקום - קודם שתעמוד עצמך כסה לאחר שעשית צרכך:

שטוף ושתי שטוף ואחית - ואע"ג דאין אדם שותה אלא א"כ שוטף את הכוס כדאמר שטוף ושתי אפ"ה לאחר שתשתה שטוף ואחית דלמא איקרי ושתי בלא שטיפה ונמצא בולע רוקו:

וה"ג וכשאתה שותה מים שפוך מהן ואחר כך תן לתלמידך - כלומר הא דבעינן שטיפה לאחר שתיה ה"מ ביין שאינך יכול לשפוך ממנו ותעביר הרוק בשפיכה משום בזיון אוכלין אבל במים שאין כאן בזיון שפוך מהן וטוב לעשות יותר:

ואחר כך תן לתלמידך - שפוך מהן תחלה קא סלקא דעתך הואיל ותלמידו הוא לא אנינא דעתיה קמ"ל:

כל מידי לא תפלוט קמי רבך בר מקרא דכפתילה של אבר דמי - כל מידי דבר שאכלת ובא רוק בפיך לא תרוק בפני רבך דאמרינן (עירובין דף צט.) הרק בפני רבו חייב מיתה בר אם אכלת קרא ודייסא שאם בא רוק בפיך אל תחזירהו לאחוריו דסכנה היא:

דכפתילה של אבר דמי - ששורפין את הגוף כפתילה של אבר:

תנן התם - במסכת מדות:

איש הר הבית - שר כמו (משלי ח) אליכם אישים אקרא כל לילה ולילה היה מחזר על כל משמר ומשמר והיו לו מפתחות הר הבית ואבוקות דולקות לפניו:

וכל משמר - בשעה שהיה בא אצל המשמר כל משמר שאינו עומד כנגדו ואומר לו שלום עליך ניכר שהוא ישן חובטו במקלו מלקהו:

דף כח.

ורשות היה לו לשרוף את כסותו והם אומרים מה קול בעזרה אומרים זה לזה בן לוי לוקה - ובשביל כך הוא צועק ונשמע קולו בכאן:

ק"ו **על אונס שינה עושין דין** - דשינה זו היא אונס שאין אדם יכול לעמוד את עצמו שלא לישן משבאה לו שינה לעינו:

שלא על אונס שינה - דבר שעושין במתכוין:

איזו היא דרך ישרה שיבור לו האדם - הרבה דברים צריך לו לאדם לבחור אלא הכי קאמר איזוהי דרך אחת מדרכים הישרים שיבור לו האדם:

אהוב את התוכחות - לאהוב את התוכחות:
(**עשותה** - כמו לעשות):
שנאמר ולמוכיחים ינעם ועליהם תבא ברכת טוב - אדם שמקבל תוכחה ינעם ונחת רוח באה לעולם:
עליהם תבא ברכת טוב - טובה וברכה באה לעולם כשטובה באה לעולם רעה מסתלקת מן העולם:
ויש אומרים יחזיק באמונה יתירה - ישא ויתן עם בני אדם באמונה ולא יאנה את הבריות:
זוכה לחלקו של מקום - למחיצתו כלומר בתוך מחיצתו שכן נאמר מוכיח אדם הרי הוא אחרי כלומר עמי:
מתני' נטל את המפתח - מתחת הטבלא של שיש ולא היה פותח שערי עזרה עד שיעלה עמוד השחר אלא נוטל את המפתח ופותח את הפשפש פתח קטן שהיה בשער הך סתמא ר' יהודה דמדות דאמר פתח קטן היה לו שבו נכנסין לבלוש את העזרה:
נכנס מבית המוקד לעזרה - דרך בית המוקד:
נכנסו אחריו כהנים ושתי אבוקות של אור בידן - נחלקו מאותן כהנים שתי כיתות מהם היו יורדים דרך צפון שבית המוקד היה בצפון:
אלו הולכין באכסדרה - כל סביב העזרה מארבע רוחותיה עשו אכסדראות על גבי עמודים לעמוד תחתיהן ולהצניע כלים ובגמ' פריך ומי הוי אכסדראות בעזרה דס"ד דאותו בנין של עץ היה לכך היה מקשי:
אלו הולכים - תחת אכסדראות של העזרה בצד מזרח ואלו דרך מערב עד שהגיעו למזרח אצל חביריהם למקום עושה חביתים דלשכת עושה חביתים הוה בעזרה כדאמר במנחות (דף צו.) דלישתן ועריכתן צריך לעשות בפנים ובמזרח היתה כדתנן במסכת מדות (דף לד.):
הגיעו אלו [ואלו] אמרו שלום הכל שלום - לא חסרנו דבר:
שלום כפל לשון:
העמידו - מאותן כהנים עושי חביתים לעשות חביתים להחם חמין לרבוכה:
מי שזכה לתרום את המזבח תוא יתרום את המזבח - וכיצד סדר עשייתן אומר לו הזהר שלא תגע בכלי שאף ע"פ שהוא יודע בדבר צריך להזהירו שהוא יהא הולך יחיד ושמא ישכח ויגע ומתוך שמזהירין אותו הוא נזהר:
עד שיקדש ידיו ורגליו מן הכיור - דלינה פוסלת (מן) קידוש ידים ורגלים וצריך לחזור ולקדש:

והרי המחתה - כל זה היה אומר לו הרי המחתה נתונה בזוית בין הכבש למזבח למערבו של כבש כלומר באלכסון היא נתונה ממוצעת בין כבש למזבח בזוית הכבש היא נתונה אצל מקום שכלה הכבש דהיינו בין הכבש ולמזבח:

ואיו אדם נכנס עמו - שבין אולם למזבח אין אדם יכול ליכנס (בהן) אלא בשעת עבודה וכי היכי דאדם אסור ליכנס בין אולם למזבח הכי הוא דאסור ליכנס בין אולם לכבש דכבש הוא כמזבח לכל דבר:

ולא נר בידו - לפי שהולך יחידי:

אלא מהלך לאור המערכה ולא היו רואין אותו - לפי שהי' מצד אחר של כבש במזרחו דהא גובה הכבש שהוא גובה הרבה אמות היה מפסיק:

דף כח:

ולא שומעין את קולו - מפני שר"ל עד שהיו שומעין את הקול וכו' תני ולא היו שומעין את קולו:

עד שהיו שומעין קול העץ שעשה בן קטין מוכני לכיור - לגלגל שכבר שקעוהו מבערב כדי שלא יפסלו מימיו והשתא מעלהו כדי לקדש בו וכשמעלהו נשמע קול העץ דמי כיור נפסלין בשקיעת החמה ואיכא למ"ד בזבחים (דף כא:) דעכשיו משקען והתם מפרש שפיר:

והן אומרין הגיע עת - לקדש קידש ידיו ורגליו מן הכיור ומפרש בזבחים (דף יט:) כיצד הוא מקדש מניח ידו הימנית ע"ג רגלו הימנית וידו השמאלית על גבי רגלו השמאלית ושופך מים ומקדש:

נטל מחתה של כסף ועלה לראש המזבח - דרך מזרחו של כבש באמה של כבש הסמוכות לצד מזרח הכבש ארכו שלשים ושתים ורחבו ט"ז והוא היה באמצע המזבח נמצא משך המזבח מצד מזרח חוץ לכבש שמונה אמות ומצד מערב חוץ לכבש ח' אמות שהרי המזבח ל"ב אמות:

ופינה את הגחלים אילך ואילך וחתה מן המאוכלות הפנימיות - מאותן גחלים שנתאכלו ונעשו גחלים דקים דהוו דשן דאשר תאכל האש כתיב. הכי גרסינן מן המאוכלות הפנימיות אבל גבי גחלי יום הכיפורים לא גרסינן מאוכלות אלא הכי גרסינן חתה וירד דהתם בעינן גחלים גמורים והכא בעינן דשן והא דבעינן הכא מאוכלות משום דנעשו דשן בעינן:

וירד - ממזרחו של כבש דרך. כשבא אל המזבח בה ישוב:

הגיע לרצפה - למקום שכלה הכבש:
הפך פניו לצפון - כלומר לא היה מהלך כדרכו דרך מזרח ויוצא חוץ לעזרה אלא הופך פניו לצפון העזרה דהיינו דרום המזבח:
והולך במזרחו של כבש - אצל הכבש בקרקע עזרה סמוך לכבש והלך כעשרה אמות (בקרקע עזרה) מן (רגל) הכבש ועדיין רחוק הוא [מקום הדשן] מן המזבח כ' אמות דשלשים אמות היה הכבש תופס בקרקע עזרה (והלך כעשר אמות מן הכבש ועדיין רחוק הוא מן המזבח עשרים) אליבא דמ"ד לא היה לה יסוד למזבח כלל וקרן דרומית מזרחית לא היה לה יסוד ופליגי בה בזבחים (דף נד.) יש אומרים לא היה להם יסוד ליתן דמים על אותו יסוד אבל יסוד היה למזבח ואליביה היה הכבש תופס בקרקע עזרה ל' והא דתנן הכבש שלשים ושתים שהיה מתפשט עדיין ב' אמות למעלה על אמה יסוד ועל אמה סובב הרי שלשים ושתים ואיכא למ"ד לא היה לו יסוד כלל ואליביה תופס הכבש בקרקע עוד שלשים ואחת ומתפשט עדיין אמה אחת על הסובב הרי בין הכל ל"ב:
צבר הגחלים ע"ג הרצפה רחוק מן הכבש ג' טפחים - צבר דכתיב ושמו ואמרינן ושמו שלא יפזר וא"ת הא בעינן ושמו אצל המזבח ונהי דכבש כמזבח לכל מילי מ"מ היה לנו לקרבו אצל המזבח ועדיין הוא רחוק מן המזבח עשרים אמות אמר לי רבי דמוהשליך דכתיב במוראה ונוצה דייקינן דכתיב במוראה ונוצה (ויקרא א':ט"ז) והשליך אותה אצל המזבח קדמה וקים להו לרבנן דלא מיקרי השלכה פחות מעשרים אמות ושיעור ח' אמות רוחב דעולת העוף היא נעשית על קרן דרומית מזרחית הילכך מניח את הדשן רחוק מן המזבח עשרים אמות מקום שנותנין שם מוראה ונוצה ודישון מזבח הפנימי ודישון המנורה וכל אלו נבלעים במקומן אבל תרומת הדשן נ"ל דלא היתה נבלעת מדאמרינן ביומא (דף כא.) עשרה נסים נעשו לאבותינו כו' ופרכינן ותו ליכא והאמר אביי מוראת העוף ודישון מזבח הפנימי ודישון המנורה נבלעין במקומן ואם איתא דתרומת הדשן כמו כן נבלעת ה"ל לאחשובה ואמרינן בכריתות (דף ו.) ושמו מלמד שטעונין גניזה דאסור ליהנות מתרומת הדשן:
גמ' ומי הוו אכסדראות בעזרה - השתא קא סלקא דעתך אכסדראות של עץ היו ולכך פריך ומי הוו אכסדראות כו' בעזרה:
אמר רב חסדא באכסדראות של בנין - עמודים של אבן היו בעזרה סביב חומת העזרה ועל העמודים נתונים כמין תקראות:
למימרא דחביתים הוו קדמי - מדקתני לעשות חביתים מכלל דהשתא הוו מקטרי להו על גבי המזבח:

והתניא מנין שלא יהא דבר קודם לתמיד - דבר הקובעו גבי מזבח לא יקדום לתמיד של שחר הקרב כמו כן על גבי המזבח כו':
להחם חמין לרביכה - דמותר להחם חמין לעסוק בה וכשמגיע זמן הקטרתם לאחר שיקריבו אברי תמיד יקטיר כמו כן את החביתים:
מתני' ראוהו אחיו שירד - אסדרא דלעיל קאי לאחר שתרם את הדשן וירד מן הכבש אז נתקרב אצלם אצל רוח שהם עומדים:
מיד יצו אחריו וקדשו ידיהם ורגליהם מן הכיור - הואיל ורצו לקדש ידיהם ורגליהם כמו כן לצורך עבודה רשאים ללכת בין אולם ולמזבח:
נטלו את המגרפות - יעים להסיר את הדשן ולפנותו לתפוח:
את הצינורות - מזלגות להסיר את האברים:
ועלו לראש המזבח - וקודם תרומת הדשן לא היו יכולים לעשות לפי שצריך להרים תרומת הדשן קודם שיפנו את הדשן לתפוח:
סולקין אותן לצידי מזבח - כמו מסלקין לצידי מזבח:
סודרן בכבש - כדי שלא יפסלו בלינה שאין יכולין להקטירן עד לאחר שיקטירו אברי תמיד ואם לא סודרן על המזבח היו נפסלין בלינה ואמרינן בזבחים בפ' המזבח (דף פז.) דאין לינה במזבח וכבש הרי הוא כמזבח לכל דבר צדי מזבח נראה לרבי מקום שהוא פנוי ואם אין (מן) הצדדין מחזקין סודרין אותם בסובב או על גבי הכבש ולאחר שיסדרו את המערכות יחזירו את האברים על המערכה ויציתו בה האור:
החלו - התחילו לעלות את האפר על גבי התפוח:
באמצע מזבח פעמים היה עליו שלש מאות כור:
תפוח - צבור האפר שבאמצע המזבח שהיו שורפין אפר על גבי מערכה ומעלין אותם שם וזהו נויו של מזבח והוא נקרא תפוח על שם שהיה עגול כתפוח וחבירו במסכת עבודה זרה (דף נה.) אף על פי שנוטל בידו ונותן לתפוח צבור הענבים שבתוך הגת קרי תפוח וכשהיה רבה כל כך שלא היו יכולין לסדר המערכות כדאמרינן לקמן וראשי גיזרין הפנימיות נוגעים בתפוח היו מוציאין אותם לחוץ כדכתיב והוציא את הדשן אל מחוץ למחנה (ויקרא ו':ד'):
וברגלים לא היו מדשניו אותו - כמו ודשנו את המזבח (במדבר ד) לא היו מוציאין אותו חוץ מן המזבח אף על פי שמזיק להם הדשן בסידור המערכה:

מפני שהוא נוי למזבח - כשיש עליו דשן הרבה כדאמרן בעלמא (פסחים דף סה:) שבח הוא לבני אהרן שמהלכין עד ארכובותיהם בדם כך שבח כשיש עליו דשן הרבה ונראה שלא עומד המזבח בטל:

דף כט.

לא נתעצל כהן מלהוציא את הדשן - אע"ג דנוי הוא למזבח כשיש עליו דשן הרבה אפ"ה כשהגיע העת לפנות את הדשן לא נתעצל כהן להוציא את הדשן מי שמוטל עליו לעשות:
החלו מעליו בגזירין - לאחר שהסירו האפר ונתנוהו לתפוח שבאמצע המזבח והיה מקום המערכה פנוי לקח גזרי עצים חתוכין ובדוקין ממום דאמרינן כל עץ שנמצא בו תולעת פסול לגבי המזבח:
והשתא שואל ומשיב לעצמו וכי כל העצים כשרים הן:
כל העצים כשרים - כלומר רוב עצים כשרים:
חוץ משל זית ושל גפן - בגמ' מפרש טעמא:
ואף על פי שרוב עצים כשרים באלו רגילין במורבויות - חריות וענפים לפי ששורפים יותר ואין מעלין עשן אבל אילנות זקנים אינן נוחין לישרף כמו אילנות בחורים א"נ לית בהו קשרים בבחורים כמו בזקנים:
עצי שמן - עצים שדולקין כמו נר:
סידר את המערכה גדולה - אותו שזכה בתרומת הדשן כדמוכח ביומא (דף כב.) דתנן התם מי שזכה בתרומת הדשן יזכה בסידור מערכה ובשני גזירין והא דקתני לעיל החלו מעלין בגזירין הם מסייעין לו שהיו מעלים את העצים והוא היה מסדרן:
מזרחה - כלפי מזרח היה מסדר שהרי התפוח היה באמצע המזבח והוא לא היה מסדר העצים בצד מזבח הפנימי מערבית אלא ברוח מזרחית של המזבח דרך ביאתו למזבח:
וחזיתה למזרחה - מראה היה עושה למערכה כמין חלון גבי מזרח שתהא הרוח מנשבת בו הרוח בא דרך שער מזרח ומנשב שם:
וראשי הגיזרין - העצים הפנימים נוגעין בתפוח שהוא באמצע המזבח:
וריוח היה בין הגזירים - בין סידרי העצים היו (העצים) מניחין ריוח:
שהיו מציתין האליתא - עצים דקין משם דרך אותו ריוח ונדלקים הגדולים על ידי הקטנים והצתת האליתא נפקא לן (יומא דף כד:) מוערכו עצים על האש דהכי קאמר ונתנו בני אהרן הכהנים אש על המזבח ואח"כ וערכו עצים דקין על האש:
בררו משם עצי תאנים יפים - לפי שהיו צריכים עכשיו לגחלים ולישאם על המזבח הפנימי ולהקטיר שם קטרת היו בוררים יפים שיעשו גחלים טובים ולא אפר:

המערכה - של קטרת אחר סידור מערכה גדולה כדמוכח ביומא בשמעתיה דאביי (דף לג.) וביומא מפיק דבעינן שתי מערכות אחת לאברים ואתת לקטרת ותרווייהו על המזבח החיצון דקאמרינן על מוקדה זו מערכה גדולה ואש על המזבח תוקד בו זו מערכה שניה של קטרת:

כנגד קרן דרומית מערבית - של מזבח החיצון ומשוך לצד צפון להרחיקו מן הקרן ד' אמות דקסבר האי תנא כוליה מזבח בצפון ואין מן המזבח נגד הפתח אלא חמש אמות שהרי ההיכל ממוצע ועומד באמצע העזרה וי' אמות פתחו של היכל יש מאותן עשר אמות חמש מן הדרום וחמש מן הצפון הרי חמש אמות מן המזבח נגד חמש אמות צפונית פתחו של היכל וארבע אמות שרוצה להרחיק מן הקרן מערבית ורוצה להמשיך אותו על קרן דרומית לפי שבאותן ארבע אמות אי אתה יכול לסדר המערכה לפי שהם אמה יסוד ואמה סובב ואמה קרנות ואמה הילוך רגלי כהנים סביב המערכה דקודם שתבא אצל המערכה שתוכל לסדר המערכה כלפי המזבח ארבע אמות ולימדך שבאמה חמישית תסדר שגם אותה האמה עדיין היא נגד הפתח שאם תרחיק יותר מאותה אמה ותקרב יותר לצד צפון כגון באמה ששית או שביעית תו ליכא פתח ואנן בעינן שיעשה המערכה נגד פתח ההיכל דגמרו מגחלים של יום הכיפורים שנוטלין מן המזבח החיצון ובאותו צד שהוא לפני ה' דהיינו בקרן מערבית דכתיב ולקח מלא המחתה גחלי אש מעל המזבח מלפני ה' ואמרינן (יומא דף מה:) איזהו מזבח שמקצתו לפני ה' ואין כולו לפני ה' הוי אומר זה המזבח החיצון וכתיב ביה לפני ה' דכל הנוטל מחיצון מבחוץ לינתן פנימי בפנים אין נוטל אלא בסמוך שאין לפנים סמוך הימנו בצד שהוא כנגד הפתח שאין קרוב לפתח יותר מאותו הצד:

בעומד ה' סאין - גחלים לפי אומד חמש סאין גחלים היו נותנין שם עצים כך שיערו לחתות בתוכו בראש המזבח כשהוא חול מחתה של ארבעה קבין בריוח ולכך צריך שני כלים לפי שלא היה חותה בשל זהב כדאמר ביומא (דף מד:) שהתורה חסה על ממונן של ישראל ובכלי של כסף שהיה חותה לא היה יכול להכניס הגחלים בפנים דגנאי הוא להכניס כלי כסף בפנים שאין עניות במקום עשירות וגם צריך שיהא אותו שמכניס בפנים קטן יותר לפי שלא היה יכול לערות אותו של כסף בשל זהב שלא יפלו מן הגחלים לארץ הילכך חותה בשל ארבע קבין ומערה בשל שלשה קבין והיינו דתנן לקמן נתפזר ממנו כקב גחלים מכבדן לאמה וצריך להכניס כלי מלא בפנים דכתיב (ויקרא ט"ז:י"ב) ולקח מלא המחתה גחלי אש וגו':

ובשבת - שצריך להקטיר באותו מערכה שני בזיכי לבונה מוסיפין שלש סאין בעומד שמונה סאין:

ששם נותנין בזיכי לבונה - ולהקטיר הבזיכין במערכה גדולה א"א דמפרשינן בזבחים (דף נח:) דכל הנוטל בפנים ליתנן בחוץ אינו נותן אלא בסמוך שאין לפנים הימנו וגמרינן משירים והכי פי' כל דבר הניטל מבפנים כגון בזיכי לבונה כדי לתת על המזבח החיצון אינו נותן על מזבח החיצון אלא באותה קרן שהוא סמוך לפנים שאין לו קרן סמוך יותר ממנו וטעמא מאי דגמרינן משירים שירי דמים הפנימים שניתנין על יסוד מערבית כדכתיב אל יסוד מזבח (החיצון) העולה אשר פתח אהל מועד:

האברים והפדרים שלא נתעכלו מבערב - שאמרנו למעלה שהם סדורים על הכבש מחזירן למערכה נראה לי לאחר שהקטירו אברי תמיד דאין שום דבר יכולין להקטיר במערכה זו קודם אברי התמיד דכתיב (ויקרא ו':ה') וערך עליה העולה עולה ראשונה ובמסכת יומא אמרינן מנין לאברים ופדרים שלא נתעכלו מבערב שסודרין אותן ע"ג האש כדי שלא יפסלו בלינה ואחר מערכה גדולה יסדרם ויקטירם שנאמר (שם) אשר תאכל האש את העולה על המזבח כלומר דבר שהתחיל האש לאכול מבערב העולה על המזבח שם אותו על העולה אברי תמיד על המזבח במערבו שלו בסוף פרק טרף בקלפי (יומא מה.) וביומא מפרש בשמעתיה דאביי (דף לג.) דאחר שסידרו שתי מערכות בא עוד אותו כהן שזכה שסידר את המערכה ומסדר שני גיזרי עצים דאמרינן מי שזכה בתרומת הדשן יזכה בסידור מערכה ובשני גיזרי עצים ואחר סידור שני גיזרי עצים ודישון מזבח הזהב והטבת ה' נרות ודם התמיד כו' כדרך שהם סדורין לשם הם נעשים:

הציתו שתי מערכות באש - לאחר שסידרו שני גיזרי עצים:

ירדו ובאו להם ללשכת הגזית - שהיא קרובה לעזרה להטיל פייסות וטעמא כאשר פירשתי לעיל שלא היו יכולים לפייס בעזרה לכך צריכים ללכת ללשכת הגזית שהיא חציה קדש וחציה חול ומפיסין במקום המקודש דכתיב בבית אלהים נהלך ברגש (תהילים נ"ה:ט"ו):

גמ' אמר רבא גוזמא - אשלש מאות כור כלומר מילתא בעלמא הוא דקאי ולאו דוקא דמעולם לא הגיע לשלש מאות כור דמקום המערכה לא היתה יכולה להחזיק שלש מאות כור:

השקו את התמיד בכוס של זהב - משנה היא לקמן שמשקין את התמיד כדי שיהא נוח להפשיט ומשום גוזמא נקט הא:

דברה תורה לשון הבאי - כאדם שרוצה לחזק דבריו:

אבל התם איו עניות במקום עשירות - ולא גוזמא דכל מעשיהם בעושר ובשררה:
גפן של זהב היתה עומדת על ראש ההיכל - דבר של זהב העשוי כמין גפן ומודלה על גבי כלונסות של ארז כעין דליות של גפן מגביהין אותה על גבי עמודין של ארז ולא עברו אלא תטע לך אשרה כל עץ (דברים ט"ז:כ"א) דזה אינו בנין:
וכל מי שמתנדב עלה או גרגיר או אשכול - של זהב מביא ותולה בה:

דף כט:

שלש מאות כהנים לפנותה - גוזמא היא דאם היתה טעונה כל כך שצריכה שלש מאות כהנים לפנותה תשבר וכל כך לא היו ממתינים:
פרוכת עוביה טפח ועל שבעים ושתים נימין - לייצ"ש נארגת:
ועל כל נימא ונימא עשרים וארבע חוטין - שזורין מחוברין יחד וביומא (דף עא:) נפקא לן מקרא דכל חוט כפול ששה כל מקום שנאמר שש ללמדך שיהא החוט כפול ששה:
ארכה ארבעים אמות - גובה הפרוכת ארבעים אמה ורחבה עשרים אמה להבדיל בין ההיכל לקדשי קדשים כדכתיב (שמות והבדילה הפרוכת לכם בין הקדש ובין קדש הקדשים וכדמוכח בתוספתא דבאותו פרוכת שפרוסה שמה מיירי וחלל ההיכל כלומר וגובהו היה ארבעים אמה כדמוכח במסכת מדות (דף לז.) שגובה ההיכל ארבעים ורחבו עשרים:
ומשמונים ושתים ריבוא היתה נעשית - נערות שלא באו עדיין לכלל נדות מתעסקות בה שרוצים לעסוק בה בטהרה וכדאמרינן בעלמא נשים האורגות בפרוכת נוטלות שכרן מתרומת הלשכה:
ושתים עושים בכל שנה ושנה - שצריך ב' פרוכות כנגד אמה טרקסין שבבית שני לא יכלו לעשות אמה טרקסין כדמוכח בבבא בתרא בתחלתו (דף ג.) לכך עשו שתי פרוכות ותופסין השתי פרוכות אמה שהיו מתעסקין בכל שנה ונוטלין אלו מן הפתח ומניחין אחרים כנגד הפתח:
ושלש מאות כהנים מטבילין אותה - נראה לר' לאחר עשייתה לפי שאי אפשר לאורגן בטהרה שלא תהא נדה אחת מן הנשים האורגות בה ושמא פירסה נדה ולאו אדעתה הילכך מטבילין אותה קודם שיפרשוהו נגד הפתח והשתא לפי מה שפירשתי אפרש כל סדר הפרוכת מתחלתו ועד סופו לשון אחר ארכה ארבעים אמה ורחבה עשרים אמה ושתים עושים בכל שנה ושנה ב' פרוכות גובהן ורחבן כשיעור זה להבדיל בין קדשי הקדשים להיכל שהיה גובה ההיכל חללו כדמפרש במסכת מדות ושתי פרוכות היו שם

כנגד אמה טרקסין שבבית שני לא יכלו לעשות אמה טרקסין להבדיל שם לפי שהיה גבוה יותר ממאה אמה וחומה רחבה אמה אינה יכולה לסבול חומה גבוהה כל כך ולהרחיב החומה אי אפשר דהכל בכתב לכן עשו שתי פרוכות להחזיק האמה ואין נראה לי לומר שאותן שתי פרוכות היה כל אחד עוביו טפח לפי שצריך הכהן להלך בין אותן שתי פרוכות ואם היה עביין טפחיים א"כ לא היה ביניהן אלא שלשה טפחים וברחב שלש טפחים לא היה יכול להלוך הילכך נראה לי כמו שפירשתי:

הני מאי טעמא - מפני מה אין מביאין של זית ושל גפן:

אמר רב פפא משום דקטירי - כלומר יש בהן קשרים ובשביל הקשרים אין שורפים יפה ומעלין עשן דרך קשר להיותו כל שעה לח ואינו שורף יפה ומעלה עשן ואין זה מודו של מקום להעלות עצים שאין שורפים יפה למזבח וראיה לדבר דאמרי' בפסחים בפרק כיצד צולין בתחלתו (דף עד.) כיון דאית ביה קיטרי מפקי מיא ואמרינן בעלמא (תענית כה: ב"ק פא. ב"ב פ:) בקנים ובגפנים מן הפקק ולמעלה קשרי:

רב אחא בר יעקב אמר משום ישוב ארץ ישראל - ודאי טעמא קאמר דמשום קשרים הם פסולים אלא אפי' בלא טעם קשרים בשביל דבר אחר היו מניחין ואיזהו משום ישוב ארץ ישראל שאם ישרפו הזיתים והגפנים לא ימצאו יין לשתות ושמן לסוך ותחרב ארץ ישראל ונפקא מיניה לדידי דאית לי דמשום תקנת ישוב מניחין כמו כן כמו שמניחין בשביל הקשרים דהא דקתני מתניתין דהיו מביאין מורביות של תאנה בתאנה דלא עבדא פירי וכדמפרש רחבה וכו' אבל בשאר תאנות שהיו עושין פירות לא היו מביאין משום ישוב א"י אבל רב פפא לית ליה ישוב ארץ ישראל בכל תאנות שבעולם לא שנא עבדא פירי לא שנא לא עבדא מביאין וכמו שפירשתי אני צריך לומר דכולי עלמא אית להו טעם קשרים דהא ברייתא דלקמן שמביא הש"ס מוכחא דליכא לפרושי אלא בשביל קשרים ולקמן אפרשנה: הכי גרסינן לה בתורת כהנים על העצים אשר על האש עצים נתונים להיות אש וכי כל העצים כשרים היו הן כל העצים כשרים היו חוץ משל זית ושל גפן ר' אליעזר מוסיף אף של מייש ושל אלון ושל דקל ושל חרוב ושל שקמה אבל באלו רגילין במורביות של תאנה ושל אגוז ושל עץ שמן והכי פירושו על העצים אשר על האש ואיזה עצים שניתוכין מהרה ונעשין אש:

דוקרי - קני כמו מורביות דמתני' קנים הדוקרנין שעדיין האילן בחור ולא גדלו בו ענפים כי אם שתים ושלש ובשביל שהוא בחור הוא שורף מהר:

דלא קטיר ואזלי ומיקטר - שאין בהן קשר ואיזה קשר שלא הלך הקשר בפנים בתוך העצים דתנא קמא לא פסיל ליה אא"כ הלך הקשר בפנים ובקיאין היו בדבר:

וכי כל העצים כשרים - היו כמו שפירשנו במתני':
חוץ משל גפן ושל זית - שאפילו בבחרותן יש בהן קשרים:
ר' אליעזר מוסיף - לאיסורא אף של מייש ושל אלון כו' ואזיל ומפרש פלוגתא. אלא באלו היו רגילים מילתא דת"ק נמי הוא אלא ר' אליעזר אפסקיה:
בשלמא למאן דאמר - דמפרש טעם האיסור בשביל קשרים ולא משום תקנת ישוב ארץ ישראל סבר דבהא פליגי ת"ק דאסר של זית ושל גפן ולא יותר קסבר של זית ושל גפן הקשר הולך עד פנים הילכך לא מייתי אבל של מייש ושל אלון ושל חרוב ושל שקמה ושל דקל הקשר אינו אלא בחון אבל בפנים אינו הילכך מייתינן ור' אליעזר סבר כיון דקטירי מבראי לא מייתינן וראיה לדברי דכל אלו יש בהם קשרים מדפרכינן על אותה המשנה דכיצד צולין את הפסח מביא שפוד של רמון תוחבו לתוך פיו ופריך ונייתי של אלון ושל דקל וחרוב ושקמה ומתרצינן משום דאית בהו קיטרי ומפקי מיא שמעינן התם דכל אלו אית בהו קיטרי ואע"ג דפרכינן התם ונייתו תאנה ומתרצינן תאנה נמי אגב דמחלחלא מפיק מיא פירוש מי שיש בו מוח בפנים כמו עץ של ערבה ושל אגוז אפילו הכי גבי עצי מערכה הם כשרים דהתם היינו טעמא גבי פסח אין דרך לשפוד לחותכו לשנים אלא מניחין אותו עגול כמו שהוא גדל ביער ואז הוא טוב לשפוד הילכך אם היינו צולין בו פסח יבא הדבר לידי קלקול אבל גבי עצי מזבח דרך בני אדם לחתוך עצים העומדים לשריפה לשנים בשביל שישרף יותר הלכך כשיחתכם לשנים (יוסר) [יקח] את המוח שמבפנים וכן יעשה בעצי אגוז:
אלא למאן דאמר משום ישוב ארץ ישראל - שמפרש טעם האיסור כמו כן בשביל ישוב ארץ ישראל א"כ הוא לדבריו היאך שונה תנא קמא עצי דקל שהרי תנא קמא לא אסר אלא של זית ושל גפן ועכשיו ליכא לפרושי דרב אחא בר יעקב לית ליה איסור משום קשרים דאי לית ליה היה לו להש"ס להקשות אלא למ"ד משום ישוב ארץ ישראל במאי פליגי אלא ודאי אית ליה טעם קיטרי:
וליטעמיך - דמותבת ליה מברייתא דתורת כהנים אמאי לא אותבת ממתני' דקתני דבתאנה היו רגילין וכי לית בהו משום ישוב ארץ ישראל בתמיה:
אלא מאי טעם - לא אותבת לי דסברת דבתאנה דלא עבדא פירי מיירי אליבא דרב אחא בר יעקב כי מקשת לי נמי מדקל תריץ בדקל דלא עבדא פירי דלית ביה תקנת ישוב דלשריפה הוא עומד והמקשה היה סבור דאיכא הרבה תאנים דלא עבדא פירי כמו דרחבה אבל בדקל ליכא והא דפריך מדקל ולא פריך מחרוב מי לית ביה משום ישוב ארץ ישראל דסבירא ליה דלא שייך איסור משום ישוב ארץ ישראל אלא בדקל ותאנה וזית

וגפן המנויין בקרא דאגב דחשיבי מנאן הכתוב בשבח ארץ ישראל אבל בשאר פירות ליכא איסור משום ישוב ארץ ישראל:

ומי איכא תאנה דלא עבדא פירי אין - הכי פירושו בשלמא מדקל לא מצינו להקשות דבדקל לא היו רגילין אלא במתניתין אמרינן דבתאנה היו רגילין וכיון דבתאנה היו רגילין וכי עולין כל כך למצוא תאנים דלא עבדי פירי כמו שצריך למזבח:

אין - ודאי יכולין הרבה למצוא שבשביל בניינין נמי הוו תאנתא דלא עבדי פירי כדרחבה:

דאמר רחבה מייתי תאיני חיוורתא - תאנים לבנות אותן תאנים רעות הן נטעים של תאנים חיוורתא לוקחין כדי לנטוע כדמפרש:

דף ל.

ושייפי להו בחבלא דצבתא - כמו דצבתא מייתינן במסכת עבודה זרה בסופה (דף עה:) בחבל העשוי מצורי דקל ושייף ליה לעץ עד שתסיר כל קליפתו וגם אם יש זרע גרעין בתוך הנטיעות תפילנו ושוב לא יבא שם פרי ובהכי משירין קליפתן ושמא ע"י כך תועיל לו שלא תגדיל בו קליפה ומתוך כך לא יבא בו פרי דיפול דשריקה ביה בארעי זרע גרעין כמו שפירשתי:

וקברי ליה היכא דמסיק לה ימא שירטון - באותו מקום שהים גדל ומתוך לחלוח המים לא ימות האילן שאם לא היה שם קבור ימות מתוך שאין בו קליפה:

קורה עבדא - ומתוך שהוא אילן סרק ואין גדל בו פרי שמכחישין כחו גדול כל כך שראוי לקורות לעשות ממנו בנין אותן ענפים הדקין לוקחין לצורך המזבח. ותלת סיכי מינייהו ענפי לשון אחר בריכי:

לא מחזקה להו גמלא - דף של גשר אינו יכול לסובלן מרוב גודלן גמלא גשר כלומר הרבה הם גדולים כך נראה בעיני שינוי זה וכמו שברייתא שנויה בת"כ כגירסת הספרים אין אדם יכול ליישב:

מאי טעם - חזיתה כלפי מזרח:

כדי שתהא הרוח מנשבת בו - הרוח שיבא דרך שער מזרח:

וחד אמר שיהו מציתין את האליתא משם - עצים דקים משימין באותו חזית והאש סמוך לו ונדלקים העצים גדולים על ידי עצים קטנים:

מקומות עבדי - כלומר במקומות הרבה היו נותנין עצים כדי שישרפו עצי המערכה מכל צד ואיכא בינייהו דלמאן דאמר כדי שתהא הרוח מנשבת בו לא היו מציתין האליתא משם:

מתני' אמר להם הממונה - לאחר שבאו ללשכת הגזית על הפייסות:

בואו והפיסו מי שוחט מי זורק - כלומר בואו ונפיס מי ישחוט מי יזרוק ושלשה עשר פייסות יש כאן שחיטה זריקה וקבלה אותו הזורק והא המקבל וכן מוכח ביומא (ד' כה:) דאמר קבל המקבל ובא לזרוק והכי תקון דקבלה תחלת זריקה היא ונאה למקבל שיהא זורק דישון מזבח הפנימי ודישון מנורה הרי ד' בהעלאת אברים לכבש ששה הרי י' פייסות הסולת והחביתין והיין הרי י"ג פייסות ואמרינן ביומא (שם) דלא היו מפיסין אלא בעבודה ראשונה בשחיטה וכהן שזכה בשחיטה י"ב אחיו הכהנים נמשכים עמו כלומר אותן שהן אצלו זה אחר זה כסדר שהיו נמשכין עמו זה כלאחר זה זה לדישון וזה למנורה כסדר שהן יושבין הן נמשכין לעבודה הראשון לעבודה ראשונה כגון זריקה והשני לדישון מזבח פנימי והג' למנורה כו' כסדר שהן סדורין במשנה ופייס אחד דלא היו מטילין כי אם פייס אחד דכיון שזכה ראשון בשחיטה כולן היושבין אצלו נמשכין אחריו כדאיתא ביומא (שם) דישון מזבח הפנימי והמנורה מעבודת התמיד חשיבא ליה הואיל דעם עבודת תמיד היא נעשית. מי שוחט ומי זורק ומי מדשן ואף על פי שסדר העבודה לא הוה כך כדאמר בסדר יומא בשמעתא דאביי (דף לג.) דאמר דישון מזבח הפנימי קודם לזריקת דם התמיד וכסדר הסדר הזה היה להם להפיס א"ר דמש"ה מפייסין קודם בשחיטת התמיד שקודם דישון מזבח הפנימי היו לוקחין הטלה אותן הכהנים שזוכין בו ורואין ומכניסין אותו לשחוט ומבקרין אותו לאור האבוקות והילכך כיון שהיו עוסקין במילי דתמיד קודם דישון המזבח והמנורה היו מפיסין נמי קודם שחיטת התמיד וזריקתו דמתוך שתחלת עבודה היתה בתמיד ראשונה חביבה היתה והקדימוה בפייס ולא מפני שאלו קודמין זה לזה בפייס דכבר פירשתי שכולן זוכין יחד דכיון שזוכה השוחט י"ב אחיו הכהנים נמשכין אחריו וכל עבודות התמיד שחיטתו וזריקתו לא היתה אלא אחר דישון מזבח הפנימי והמנורה כיצד בתחלה מדשן מזבח הפנימי ואחר כך מדשן את המנורה ה' נרות ואח"כ שוחט את התמיד וזורק את הדם ואח"כ מטיב ומתקן שתי נרות שנשארו לתקן ואחר כך מקטיר הקטרת ובקטורת היה פייס אחר לפי שמעולם לא שנה אדם בקטורת ומפרש ביומא (דף כו.) מפני שמעשרת לפיכך היו מכריזין כהנים חדשים לקטורת בואו והפיסו וא"ת למה היה פייס בדישון מזבח הפנימי והמנורה ובהעלאת אברים לכבש הא אמרי' ביומא בסוף פרק ב' (דף כז:) אמר רבי יוחנן זר שסידר את המערכה חייב מיתה הואיל ועבודה תמה היתה מתקיף לה רבא אלא מעתה תיבעי פייס ואמרי' אישתמיטתיה הא דתניא מי שזכה בתרומת הדשן זוכה בסידור מערכה ובשני גזירין אלמא בעי פייס דהא לא אמר כל כהן שירצה יסדר אלא אותו שזכה בתרומת הדשן יסדר ולא אחר אלמא מוכח משם דלא מפייסינן

אלא בעבודה תמה אבל בעבודה שאינה תמה כל כהן שירצה יזכה בה בלא פייס יש לתרץ דהתם פרכינן על אותה שמועה משחיטה דלאו עבודה תמה היא ואפ"ה בעי פייס ומתרצינן שאני שחיטה דתחלת עבודה היא וחשובה לפייס אע"ג דלא עבודה תמה היא הילכך ה"נ י"ל דכל אלו תחלת עבודה הם דישון מזבח והמנורה תחלת עבודה היו זה במזבח וזה במערכה העלאת אברים לכבש תחלת עבודה של הקטורת היא וקבלה נמי איכא לתרוצי הילכך לאו עבודה של זרים היא:

הראש והרגל בכהן אחד - ביומא (דף כז.) מפקינן מקרא ששה כהנים העוסקים בהולכת אברים לכבש דכתיב והקריב הכהן את הכל המזבחה ואמר מר זו הולכת אברים לכבש העוקץ הוא הזנב החזה הוא השומן הרואה את הקרקע וחותכין מכאן ומכאן בלא ראשי צלעות והגרה הוא הצואר ובו מחובר הקנה והלב החזה והגרה בכהן רביעי לקמן מפרשינן במקומו מפני מה הן סדורים בסדר הזה והחביתין חצי עשרונו של כ"ג שקרב עם התמיד בכל יום שנאמר (ויקרא ו) מחציתה בבקר ומחציתה בערב וסמיך ליה על מחבת בשמן תעשה לכך היא קרויה חביתין:

אמר להן הממונה צאו וראו אם הגיע זמן השחיטה - שהאיר להם היום דאין שוחט תמיד אלא ביום:

הרואה - אומר ברק ברקאי בלשון צהר כמו למען היות לה ברק (יחזקאל כ"א:ט"ו):

הרואה - אותו שעל הגג אומר כך ומתיא בן שמואל אומר האיר פני כל המזרח עד שהוא מגיע בחברון פי' מ"כ במנחות בשלהי שתי הלחם הוא היה ממונה על כך כדאמר בשקלים (דף ז:) מתיא בן שמואל ממונה על הפייסות והיינו פייסות שמפיסין כשהאיר היום מי שוחט מי זורק וכשהוא היה שואל אם הגיע זמן שחיטה היה אומר לאותן שעל הגג אמרו אם האיר פני כל המזרח עד שהוא בחברון והן אומרין הן ואין נראה לרבי דמה ענין פייסות לכאן הא פייס ראשון בלילה הוה וזה כבר היה ועוד מתיא בן שמואל לא היה אומר כל הטענה דהאיר כל פני המזרח עד שהוא בחברון כדמוכח ביומא (דף כח:) דאמר דאותו שעל הגג אומר האיר כל פני המזרח ואמר לו אידך עד שבחברון ואומר לו הן ומפרש התם לפי שטעו פעם אחת באור הלבנה הוצרכו לומר כל: כך ונ"ל לפרש הכי דמתיא בן שמואל הממונה על פייס פליג את"ק ואיהו סבר דלא היה אומר אותו שעל הגג ברקאי אלא בזה הלשון היה אומר האיר על כל פני המזרח וא"ל אידך עד שבחברון עד שנראה הצהר עד חברון שיכולין לראות חברון משם וזה השיעור גדול מברקאי דת"ק וראיה לדבר דתניא בסדר יומא ר"ש אומר ברק ברקאי ר"ע אומר עלה ברקאי נחוניא בן אפקשיין אומר ברקאי בחברון מתיא בן שמואל [אומר] הממונה על הפייסות אומר

האיר כל פני המזרח עד שהוא בחברון ר' יהודה בן בתירא אומר האיר כל פני המזרח ויצאו כל העם איש איש למלאכתו והתם פרכינן אי הכי נגהא להו א"ל אימא לשכור פועלים אלמא כולהו פליגי ואיכא למימר דהאי שיעורא נפיש מחברון:

אמר להם צאו והביאו טלה מלשכת טלאים - לאחר שהפיסו ועדיין היה לילה אמר להם הממונה לאותן שזכו בעבודת תמיד בין בשחיטה בין בהעלאת אברים שכולן מתעסקין בהכנתו כדאמר מי שזכה בתמיד מושכו והולך לבית המטבחים ומי שזכו באברים הולכין עמו:

צאו והביאו (**לי**) **טלה מלשכת הטלאים** - והכינו אותו לשחיטה ובקרו אותו לאור האבוקות כדמפרש והרי לשכת הטלאים הרי היא במקצוע צפונית מערבית של בית המוקד שהיא טרקלין גדול וארבע לשכות פתוחות לו כקיטוניות פתוחות לטרקלין כדמפרש במסכת מדות (דף לד.) והן הלשכות המנויות כאן לשכת הטלאים דהכא הוא לשכת טלה קרבן דתנן במדות והא דתנן התם שהיא דרומית מערבית לבית המוקד רמי להו בפ"ק דיומא (דף טו:) ומשני שפיר מזרחית צפונית בה גנזו בית חשמונאי את אבני מזבח ששקצום מלכי יון שהיא לשכת בית החותמות דתנן הכא ובה גנזו ולשכת בית המוקד הוא הנקרא בית המוקד קטן היא לשכה שיורדין בה לבית הטבילה כדתנן במדות והכהן הטובל שם מיד כשעולה מבית הטבילה היה מתחמם באותה לשכה ומסתפג וזה בית הטבילה אינו בית הטבילה דמעילה האמור בפרק קמא והרבה בית טבילה היו להם כדי שיוכלו הרבה כהנים לטבול בהרבה מקומות:

לשכת החותמות - שמצניעין שם חותמות של לוקחי סלתות ונסכים מן...

כאן חסר מפירוש המשנה עד סוף הפרק

דף ל:

מתני' לא היו כופתין את הטלה - בשעת שחיטה ד' רגלים יחד וטעמא בגמ' אלא מעקידים אותו יד ורגל כעקידת יצחק בן אברהם:

מי שזכו באברים אוחזין בו - בשעת שחיטה ומסייעין אותו:

ראשו - של טלה לדרום עזרה אצל מזבח (ופניו) ורגליו אצל צפון עזרה ופניו למערב שצריך שיהא בית שחיטתו כלפי מערב דכתיב ושחט אותו לפני ה' וראשו של טלה לדרום עזרה אצל מזבח (עזרה) צריך שיתקרב אצל מזבח דכל כמה שיכולין ליקרב צד הראש אצל המזבח מקריבין אותו דכתיב ושחט אותו על ירך המזבח צפונה אצל המזבח:

השוחט עומד (**במזבח**) [**במזרח**] - על קרן צפונית ופניו למערב והמקבל עומד כנגדו באלכסון ומצדד כדי שיהא פניו כלפי דרום:

תמיד של שחר היה נשחט על קרן צפונית מערבית על טבעת שניה - שהשמש באה מן המזרח לפיכך מושכו השוחט לצד מערב להרחיקו מן הכותל מזרחית בכל יכולת מפני שהכתלים גבוהים והחטה של שחרית בשיפולו של רקיע (ועל) [וצל] הכותל עומד כנגד קרן צפונית מערבית לסוף אורך המזבח אצל ההיכל צפונית משום דקדשי קדשים שחיטתם בצפון על ירך המזבח צפונית ובעינן שחיטה כנגד המזבח ולא חוצה לו שם היה המטבחים: וטבעות קבועות ברצפה לתת ראש הבהמה לתוכן והם כ"ד כמנין המשמרות ומקומן כ"ד אמות מן הדרום לצפון קבועות בו' סדרים של ד' טבעות הוי כ"ד ורחוק הסדר הראשון מן המזבח ה' אמות ומאותו סדר עד כלות ו' סדרים כ"ד אמות והכי תנן במסכת מדות (דף לו.) וטבעות היו לצפון ו' סדרים של ד' ד' ויש אומרים ד' של ו' ו' שעליהם שוחטים את הקדשים כלומר על ידיהן שוחטים קדשים כמו שפירשנו:

על טבעת שניה - לאו בטבעת שניה של סדר ראשון שהוא אצל המזבח אלא בטבעת ראשונה שהוא אצל הקרן בסדר השני המשוכה לצד צפון ופני השוחט וצואר בהמה לצד מערב צפון באלכסון כדי שלא יעכב אור השמש לבא וטעמא דבטבעת שניה שהיא מתרחקת מן המזבח שגבוה עשרה שיוכל לראות דרך עליו השמש ויותר מכאן לא היה צריך להרחיק ואם היה שוחט בסדר הראשון א"כ היה המזבח מעכב אור השמש לבא על ידו של שוחט שהרי המזבח גבוה י' אמות וסדר ראשון של טבעות אינו רחוק מן המזבח אלא ח' אמות:

תמיד של בין הארבעים על קרן צפונית מזרחית על טבעת שניה - שהרי בערב הלכה לה בצד מערב הילכך צריך להמשיך מקום שחיטה למקום שכלה המזבח לצד צפונית מזרחית וכמה שיתרחק יותר תבא החמה על ידו ובגמ' נפקא לן שצריך שוחט לשחוט לאור היום:

בטבעת שניה - בשביל הטעם שפירשנו בתמיד של שחר:

שחט השוחט וקבל המקבל - לזרוק ובא לו המקבל לקרן מזרחית צפונית נתן מזרחית צפונית שעולה בכבש שהוא בדרום ופונה לימין פוגע בקרן דרומית מזרחית תחלה ושם א"א ליתן משום דעולה טעונה יסוד וקרן דרומית מזרחית לא היה לה יסוד כדנפקא לן בזבחים (דף נג:) ומקיף ובא עד מזרחית צפונית ונותן ואמר בזבחים (דף סב:) כל פינות שאתה פונה לא יהו אלא דרך ימין ונפקא לן ממעלות הפונים קדים אע"ג דבמתן דמי עולה אינו עולה בכבש דהא על הרצפה עומד והכלי בידו וזורק למרחוק כדכתיב

וזרקו דהא למטה מן החוט [הסיקרא] הוא נותן אפילו הכי כיון דבחטאות שניתנות ע"ג הקרנות למעלה ושם צריך לעלות לכבש דרך הדרום ופונה למזרח דרך ימין וה"נ בכל הדמים אע"פ שניתנין למטה מתחיל להקיף דרך הדרום שהוא פניו של מזבח בפתח כניסת הבית ומשם פונה לימין בקרן מזרחית צפונית ואחר כך למערבית דרומית ונותן למערבית דרומית נמצא מקיף את המזבח דרך ימין מזרח צפון ואח"כ למערבית דרומית כך פי' הרב רש"י בסדר יומא בפ"ק (דף יז.):

שירי הדם [**היה**] **שופך על יסוד דרומית** - דכל הניתנין על מזבח החיצון שירים שלו נשפכין על יסוד דרומית וכן מוכיח בזבחים (דף נג.) דאמרינן טעמא גבי שעיר נשיא ולמד ירידתו מן הכבש ליציאתו מן ההיכל מה יציאתו מן ההיכל בסמוך לו דהיינו יסוד מערבי שכנגד הפתח ונפקא לן מקרא דכתיב אל יסוד מזבח העולה אשר פתח אהל מועד אף ירידתו מן הכבש בסמוך דהיינו יסוד דרומית וכיון דבחטאת צריך לו לשפוך על יסוד דרומית ה"נ בכל הדמים אף על פי שאין עולין על הכבש בשביל זריקתן שיריהן נשפכין אל יסוד דרומית שהרי מתן דמן בהקפת ימין כמו כן באותן שעולין ע"ג כבש: עכשיו פירש לך שחיטתו וזריקתו מכאן ואילך מפרש סדר הפשטו וניתוחו וכיצד מעלין את האברים לכבש:

דף לא.

לא היה שובר בו את הרגל - כשהיה מתחיל הפשטו היה קרב הראש העוקץ והרגל ושתי דפנות וידים והחזה והגרה ונמצאת למד מהתם שמפשיטין אותו דרך הרגלים הילכך (כתוב) פירש לך כשתולהו ברגליו באונקליות לא היה שובר את רגליו ומניח רגל השבור ברגל האחר דרך הרגל ויורד עד לחזה וכן מוכח ביומא (דף כה:) דאמרינן התם דרך הנקב שינקוב ברגל שני כדרך הטבחים שתולין את הבהמה להפשיטה:

אלא נוקבו מתוך ערקובו - כמו ארכובו בשני הרגלים נוקב ומניחן באונקליות דרך הנקבים וכל כך למה שלאחר שהפשיטה מנתחה אבר אבר וכשחותך רגל ימין עדיין תלויה הבהמה ברגל השמאלי ואם היה תולה אותה כמו הטבחים לאחר שיחתוך ממנה רגל ימין תפול הבהמה לארץ לפי שאותו הרגל תחוב ברגל האחר ועל ידי כן תלוי הבהמה:

היה מפשיט ויורד עד שהגיע לחזה - שהרי הופשטה כל הבהמה אלא שעדיין תלויה עוד בחזה למטה שעדיין לא הופשטה שם כדקתני לבסוף מרק והפשיט וקודם שיחתוך

ממנה שום אבר חותך את הראש ולא מפשיטו שהרי קודם הוא בהקטרה ונאה לחותכו קודם:

ונתנו למי שזוכה בו - קודם שחתך את הכרעים רגלי הבהמה כרעים על שם כריעה קרי להו כרעים שמאחר שהופשטו הידים עד כנגד החזה יכול לחתוך כל ארבע רגלים יחד:

מירק והפשיט - גמר כמו (יומא דף לא:) קרצו ומירק אחר שחיטה ידו (על) כלומר גמר הפשיטו נגד החזה וצואר וסוף הידים:

קרע את הלב והוציא את דמו חתך את הידים ונתנן למי שזכה בהן עלה לרגל הימנית - וה"ה דקודם שיחתוך הידים היה לו לחתוך רגל הימנית אלא שעדיין כובד הבהמה ברגלים והבהמה נתלית ובכל הסדר הזה אין שום פסוק כי אם סברא לפי מה שנכון לעשות עושין:

חתכה ונתנה למי שזכה בה - דהיינו אותו שזכה בראש:

ושני ביצים עמה - שעולה בא זכר ואז הבהמה תלויה על ידי הרגל השמאלי:

קרעו ונמצא כולו גלוי לפניו - עכשיו שנטל רגל הימני כשקרעו נמצא כולו גלוי לפניו ויכול לראות בפנים שכשלא היה הרגל עדיין חתוך אפי' אם היה קורעו לא היה מה שבפנים נראה כמו עתה:

נטל הפדר - חלב ונתנו מכסה על בית שחיטת הראש למעלה לכסות בו בית השחיטה קתני בית השחיטת הראש כשהיה נושא את הראש על המזבח היה הופך בית השחיטה למעלה ולוקח החלב ומכסה וזה דרך נגוד למעלה ולא קתני בית השחיטה סתם למעוטי שחיטת צואר אתיא [סד"א] דכמו שהראש מגונה בשביל שחיטה הכי נמי צואר מגונה הילכך פי' לך בית שחיטת הראש למעוטי בית שחיטת צואר וצואר כשהיה נושא היה הופך החתך אצלו ואינו נראה אבל הראש קרניו בין אצבעותיו וחוטמו כלפי זרועותיו ובית שחיטתו למעלה הילכך נכסה הפדר בית השחיטה והכי יפה לעשות ושחיטת הצואר אינה מגונה בדם כל כך כמו הראש:

נטל את הקרביים ונותנן למי שזכה בהן להדיחן - ולהסיר הטינוף שבהן:

וידיחו אותו בבית המדיחין - ומדיחן כל צרכה לפי שיש בה טינופת הרבה קבעו לה לשכה אחת להדיחה שם ולא קבע בה הדחה שיש כרס שיש בה טינופת הרבה ויש שאין בה כל כך (הקרביים) והבני מעיים אין בהן משום טינופת כל כך:

מדיחין אותן ג' פעמים - (בכך לכל) במיעוטן של שולחנות בשולחן הקטן של שולחנות של שיש שבבית המטבחיים ולאו היינו שולחנות שבין העמודים על אותו היו מפשיטין כדמפרש במסכת מדות (דף לו.) אבל מלבד אותן שולחנות היו שולחנות של שיש נראה

לי שהיו קבועין בגבוה שעליהן היו מדיחין קרביים וכן מייתינן על גמרא דהאי פירקא י' שולחנות היו במקדש ח' של שיש בבית המטבחיים שעליהם מדיחין את הקרביים אבל שולחנות שהיו מפשיטין היו בין עמודים וכן גרסי' בהדיא במסכת מדות (דף לו.) שולחנות של שיש שבין העמודים ובשולחנות שעליהן מדיחין גרסי' בבית המטבחיים וכן מוכח במדות דאמרינן מקום הטבעות כ"ד לשולחנות ד' שולחנות לעמודים כו' הנסין ד' והמותר מקום הננסין:

במיעוט - שולחנות של שיש יכולין להדיח שהתמיד היה כבש והא דתנן במדות (דף לז:) לשכה ששם היו מדיחין קרבי קדשים היינו כרס כדמוכח הכא שמדיחין בבית המדיחין הכרס וכל צרכי בית המטבחיים מדיחין שם ונראה לי הא דלא היו רוצים להדיח הקרביים עם הכרס בלישכת מדיחין משום שהכרס יותר ויותר יש בה טינופת ואם יודחו יחד יתלכלכו זה מזה לכך קבעו זה לזה מקום:

ונטל את הסכין והפריש את הריאה מן הכבד - ועד עכשיו לא היה לו צורך סכין לא בנטילת הפדר ולא בנטילת קרביים שזהו דבר שנוטלין ומפרידין בלא סכין:

והפריש את הריאה מן הכבד - הפריד זה מזה כדי שתהא הריאה עם צואר כדלקמן והכבד עם דופן ימין:

ואצבע הכבד מן הכבד - אצבע הכבד כשחותכים את הכבד ומפרידין אותו ממקומו נשאר מעט כבד מן העוקץ אצל הכליות ולא היה מזיזה ממקומה:

נקב את החזה - בדבר שאינו חותך כדרכו שייך לשון נקיבה שהיה מפריד החזה מן הדפנות והצלעות זו ארוכה מזו ועוד יש לומר לפי שהחזה על הדפנות כמו אהל וכשנטל את החזה משם הוי כמי שניקב בבהמה שהחזה קצר ברחבו ודומה מקומו לאחר נטילתו כחלון וזהו עיקר:

ונתנו למי שזכה בו עלה לדופן הימני היה חותך ויורד עד השדרה - אצל השדרה חותך ולא היה נוגע בשדרה שהשדרה היה מניח אותה עם הדופן השמאלי לפי שבזה הדופן היה חולה הכבד:

לא היה חותך השדרה עמו - שאם היה חותכו עמו היתה כבידה [הרבה] (היה):

עד שהיה מגיע לב' הצעות דקות - אצל החזה כלומר היה חותך ויורד עד שיהא מגיע לאותן צלעות וגם למעלה אצל העוקץ היה מניח ב' הצלעות ולקמיה מפרש כשיפריש דופן שמאלי דקתני ומניח ב' צלעות דקות מלמעלה וכו' וכך היה עושה בחבירתה דופן ימין:

חותכה ונותנה למי שזכה בו - והכבד תלוים בה לכך הפריש קודם הריאה מן הכבד שבב' הקרבות היו:

בא לו לגרה - לצואר:

והניח בה ב' צלעות מכאן וב' צלעות מכאן - ב' צלעות הניח בו כבר כשחתך הדופן הימני ועכשיו (הניח בו שעויין) הניח בה ב' צלעות מצד אחר וזהו אותן צלעות שהן בדופן אצל חזה ועדיין לא חתך דופן השמאלי לכך שייך לומר והניח בה שעדיין הן מחוברות לדופן:

והקנה והלב והריאה תלוין בה בא לו לדופן שמאלי והניח - לא גרסי' בה [אלא] והניח אצל העוקץ:

ב' צלעות דקות - דהיינו למעלה וב' צלעות דקות מלמטה אצל החזה והניחן במקומן ולא חתך עם הדופן וכן היה מניח עם חבירתה בדופן הימני ב' צלעות למעלה אצל העוקץ ולפי שלא פירש לך למעלה ב' צלעות למעלה בנטילת דופן ימין פירשו כאן:

נמצא מניח בשתיהן - בשתי דפנות שתים שתים מלמטה ושתים ושתים מלמעלה בין בדופן ימין בין בדופן שמאל מגיח בכל א' שתים שתים למטן וכן שתים שתים למעלן:

חתכה - לדופן שמאל ונתנה למי שזכה בה והשדרה עמה תלויה בה והיא היתה כבידה יותר אלא של ימין קרויה גדולה לפי שהכבד תלוי בה והכבד לאו מן הדופן הוא אלא תלוי הוא בה ובשביל שדבר שאינו בכלל הדופן תלוי בה לכך נקראת גדולה:

בא לו לעוקץ - הוא הזנב חתכו אצל רגל השמאלי שעדיין תלויה הבהמה בו:

האליה ואצבע הכבד וב' כליות עמו - וכן ב' צלעות מכאן וב' צלעות מכאן לפי שאותן צלעות מיקרי כנפי העוקץ ולא חש לפרש שני צלעות מכאן ומכאן:

נטל רגל השמאלי - שנשאר יחידי שכל הבהמה מנותחת לאברים ורגל שמא. לי נשאר עדיין באונקלי ונתנה למי שזכה בה נמצאו כולן עומדין בשורה והאברים בידם: עד עכשיו פירשו סדר ניתוחיה מעתה צריך לפרש סדר הולכתם למזבח כיצד מוליכים האברים קודמין זה לזה:

דף לא:

הראשון בראש וברגל כיצד הראש בימינו - שהראש קודם לכל האברים דכתיב (ויקרא א':י"ב) ונתח אותה לנתחיה את ראשו ואת פדרו הילכך הראש בימינו:

וחוטמו כנגד זרועו - חוטם הבהמה פונה נגד זרועו ואז קרניו בין אצבעותיו. גב הראש על גב פיסת ידו ובית שחיטה פונה למעלה:

והפדר נתון עליה - לכסות מקום השחיטה וזהו כבוד של מעלה:

רגל של ימין בשמאלו ובית עורו לחוץ - מקום שמשם הופשט העור היה כלפי חוץ אל העם ומקום החתך כלפי המוליך והכי שפיר למעבד כדי שלא יראה החתך ומפרש ביומא (דף כה:) מ"ט סליקא לרגל בהדי רישא דאיכא למ"ד התם דרך ניתוחו היה קרב הראש והרגל וב' ידים ושני דפנות החזה והגרה והעוקץ והרגל ואיכא למ"ד דרך עילויא דשומנא היה קרב פי' כדרך שהאברים שמנים זה מזה הם קריבים הראש והרגל ושני דפנות החזה והגרה ושני ידים והעוקץ והרגל ובין למ"ד דרך עילויא ובין למ"ד דרך נתוחו אין זה סדר שהרגל קרב עם הראש שהרי בניתוח שני ידים קודמין ומפרש התם מאי טעמא רגל סליק בהדי רישא הראש כבר פירשתי שהוא קודם וגזירת הכתוב היא ומה טעם רגל עמו משום דרישא נפישי ביה עצמות סלקא רגל בהדיה שהוא כולו בשר והכי שפיר למעלה שתהא בהקטרה עצמות ובשר ואין בשום אבר כ"כ בשר עמו כרגל:

השני בב' ידים - האי תנא אזיל בתר איברא דבישרא כלומר בתר גדול האברים שהאברים גדולים זה מזה הם קודמים הילכך ב' ידים קודמים שהן גדולות מהעוקץ והרגל:

של ימין בימינו ושל שמאל בשמאלו - דרך חשיבותן מוליכין אותן למזבח ובית עורה של כל אחד ואחד לחוץ:

הג' בעוקץ וברגל השמאלי העוקץ בימינו והאליה מדולדלת בין אצבעותיו - היא דבוקה בעוקץ והולכת בין האצבעות וגם אצבע הכבד דבוק בעוקץ וגם הצלעות דבוקות בעוקץ אצבע הכבד וב' הכליות עמו הרגל של שמאל כו':

הרביעי בחזה ובגרה - ובצואר החזה בימינו שהוא חשוב יותר והגרה בשמאלו וצלעותיה בין אצבעותיו והאי דלא פירש ובית עורה לחוץ היינו טעמא דשני צלעותיו מונחין בין אצבעותיו א"כ הוי בית עורה לחוץ אבל גבי דפנות לא פירש לך כלום והיה יכול לישא דפנות על פס ידו לכך פירש בית עורה לחוץ:

החמישי בב' דפנות של ימין כו' - ובית עורן לחוץ:

הששי בקרבים הנתונין בבזך - כף מתרגם בזך ולפי שאין מחוברין יחד צריך ליתנן בכלי וכרעים על גביהם מלמעלה:

השביעי בסלת - שלאחר הקטרת אברי תמיד מקטירין מנחתו דהיינו סלת:

חביתי כ"ג - דאמר ביומא (דף לד.) עולה ומנחה שם מנחה ואפילו חביתין:

הט' ביין - נסכים רביעית ההין כל אלו קרבים עם האברים דאין מקריבין עולה בלא מנחה ונסכים וחביתים אף על פי שקריבין בעבור כהן גדול הואיל ומן הפסוק הם קודמין לנסכי תמיד (צריך לנו שאר האברים):

הלכו ונתנום מחצי כבש ולמטה - ולא מחצי כבש ולמעלה שלאחר הקטרת הקטורת חוזרין ומוליכין אותן למזבח ואם היו קריבים למזבח לא תראה הולכה הילכך צריך להניחן מחצי כבש ולמטה שלאחר כך לכשיחזירו ויוליכו או הם או אחרים תראה הולכה חשובה והכי יפה לעשות שאם קרובים למזבח נראה כמוקטרים ועוד דפעמים שיקטירם קודם הקטורת הואיל וקרובים הם כל כך למזבח:

במערבו - של כבש ולא במזרחו שהרי בלכתם למזבח להוליך אברים למזבח ולדרום במערכה דרך מזרחית של כבש שהרי כבש לאמצע המזבח ומכאן ומכאן תופס המזבח ת' אמות לכל צד לאחר שכלה הכבש שהרי הכבש ט"ז והמזבח ל"ב נמצא ח' אמות לכל צד ומקום המערכה במזרח המזבח אצל מזרחו של כבש ורחב המערכה אינו תופס עד חצי המזבח שהרי התפוח באמצע המזבח נמצא אתה אומר הליכתו למזבח לזרוק האבדים למערכה לכך נותנים האבדים במערבו של כבש לפנות מקום הליכתו:

ומלחום - דכתיב על כל קרבנך תקריב מלח:

ובאו ללשכת הגזית לקרות את שמע - ולאחר ק"ש יקטירו את הקטורת והכי נכון הדבר שיתפללו קודם שיקטירו שום הקטר ויעל קרבנם לריח ניחוח:

גמ' תנא יד ורגל - יחד כעקידת יצחק כו':

חד אמר משום בזיון קדשים וחד אמר מפני שהוא מהלך בחוקי העמים - כשמקריבין זבת לעבודת כוכבים הן כופתין אותו כך ארבעה רגלים יחד:

ומאי בינייהו - בין למר ובין למר אסור לעשות:

איכא בינייהו דכפתיה בשיראי - במילת משום בזיון קדשים ליכא משום חוקי העמים איכא:

עשר שולחנות היו במקדש - בעזרה ב' שולחנות שהיו באולם לא חשיב הכא בהדי עשר אלא אותם שהיו בעזרה:

ח' של שיש בבית המטבחיים - אצל הטבעות בצפון שעליהם מדיחין את הקרביים וב' במערב הכבש וב באולם מבפנים אצל פתח ההיכל אחד של כסף וא' של זהב:

בכניסתו - כשמגיעין לפתח מניחין אותם עליו ועומדין בו לפוש:

ועל של זהב ביציאתו - ושם היה מונח עד שיקטירו הבזיכין כך מפרש במנחות בפרק שתי הלחם (מנחות דף צט:):

שמעלין בקדש ולא מורידין - כגון בכניסתם מניחין על של כסף וכשמגיע בהיכל ח] על של משה שהיה מצופה זהב הרי עלייה ולא מורידין לפיכך ביציאתו מניחו על כלי של זהב ועשר שולחנות היו עדיין בהיכל שעשה שלמה והא דלא חשבינהו הכא דלא חשיב

אלא אותן שמניחים עליהם ובאותן של שלמה לא היו מסדרים כדאמרינן במנחות פרק שתי הלחם (מנחות דף צט.) עשר שולחנות עשה שלמה ולא היו מסדרים אלא על של משה כו':

מפני שמרתיח - את הלחם ומחממו וממהר להתעפש:

שנים ליום נגד היום - נגד השמש או אינו אלא חובת היום כלומר כל יום ויום תקריבו שנים כשהוא אומר וכו':

כיצד תמיד של שחר היה נשחט על קרן צפונית מערבית על טבעת שניה - כדפרישית במתניתין כזה:

דף לב.

מן השמים לארץ רחוק - כלומר איזה רחוק יותר:

אמרו לו ממזרח למערב - רחוק יותר משמים לארץ:

ותדע שהרי חמה במזרח הכל מסתכלים בה חמה באמצע רקיע אין הכל מסתכלין - ולמה לפי שהחמה כשהיא במזרח או במערב היא רחוקה ובשביל שהיא רחוקה יכולים להסתכל בה שאין האורה מזקת לעינים אבל כשהיא באמצע הרקיע קרובה ואורה מזהיר כ"כ שאין יכולין לראות:

וחכ"א זה וזה מדתם שוה - כדמוכחי קראי:

כתוב אחד אומר כגבוה שמים על הארץ וכתוב אחד אומר כרחוק מזרח ממערב - ואם לא היתה מדתן שוה אלא מזרח ומערב רחוק יותר למה אחז הכתוב במועט במדה לא היה לו כלל לומר אלא המרובה אלא ודאי שניהם שוין במדה לכך אחז את שניהן:

אלא מאי טעם חמה באמצע הרקיע אין הכל מסתכלין בה - כמו שהם מסתכלין כשהיא במזרח או במערב:

משום דקאי להדיא - בגילוי היא עומדת ולא כסי לה מידי ובשביל כך אורה מזהיר ומזיק לעינים המביטות שם:

אמר להם שמים נבראו תחלה - כלומר או ארץ ושמים כאחד נבראו:

שנאמר בראשית ברא אלהים את השמים - אלמא שמים קדים:

אור נברא תחלה - כלומר איזו נברא תחלה:

מילתא דא לית ליה פתר - דבר זה ששאלת אין שום אדם בעולם שיודע לפותרה: ופריך הש"ס ואמאי השיבו ליה מילתא דא לית ליה פתר:

ולימרו ליה - מן הפסוק דחשך נברא תחלה שנאמר וחשך על פני תהום והדר ויאמר אלהים יהי אור אלמא חשך קדים:

סברו אי אמרו ליה - הרי אתא לשייולי מה למעלה ומה למטה והילכך השיבו ליה מילתא דא לית ליה פתר וימנע ולא ישאלם עוד ממעשה בראשית:
אי הכי - דבשביל כך נמנעו מלהשיבו תחלה נמי אמאי השיבו לו השמים נבראו תחלה לא היה להם להשיבו כלום משום דילמא אתי כו':
מעיקרא סברי אקראי בעלמא הוא - דקא משאיל ולא ישוב עוד לשאול יותר ממעשה בראשית לכך יכולים להשיבו האמת כיון דחזו וכו':
אידין חכים - מי מיתקרי חכם:
הרואה את הנולד - המבין מלבו מה שעתיד להיות קורות שעתידים לבא ונזהר מהן:
הכובש את יצרו - בא לידי עבירה וכבש את יצרו ונמלט ממנה:
השמח בחלקו - בעה שנותן לו המקום:
ימית את עצמו - ישפיל את עצמו:
יחיה את עצמו - יגבה את עצמו ומתוך כך יתנו בו הבריות עין רעה ויקנאו בו וימות ולימדוך חכמים שאדם הרוצה שיחיה ישפיל את עצמו וירחמו עליו הבריות ויחיה שנים הרבה ומגאוה ימנע את עצמו שלא יקצרו ימיו וימות בלא עתו:
יסנא מלכו ושלטון - ויתקבלו דבריו ויאהבו אותו אבל אדם רגיל לדבר עם מלכים ושרים מקנאים בו בני אדם ומתוך כך שונאים אותו ואת מעשיו:
דידי עדיפא מדידכו - חכמתי גדולה משלכם שאני יועצו עצה טובה שעל ידה יהא מקובל לפני הבריות ואיזו עצה ירחם מלך ושלטון וידבר עמהם תמיד ויעביד טיבו עם בני העיר בשביל אנשי העיר וידבר עליהם אל המלך שלא להכביד עולו עליהם ואז יבאו בני העיר לעובדו:
בימא יאי למידר או ביבשתא - באיזה מקום טוב לגור בים או ביבשה השיבו לו ביבשה:
דהא כל נחותי ימא לא מיתבא דעתייהו - אין דעתן מיושבת בהן עד שירדו ליבשה:
אי דין מנכון טפי חכים - איזה מכם חכם יותר:
כולנא בחדא פתרנא לך - כולנו חכמים ואין חכם זה מזה שהרי כולנו הסכמנו לדעת אחד:
אמר להן מה דין אתריסתון לקבלי - מה זה שאתם עומדים נגדי ואינכם מחזיקים יראתנו הלא אתם יודעים כי אנחנו הרבים ואתם תחתינו. אתריסתון לשון תריס ומגן:
אמרו ליה שטנא נצח - זו אינה ראיה שהרי אתם רואים בכל יום שהשטן הוא נוצח ומטעה בני האדם אף אתם אל תתמהו על שאנו תחתיכם:
אמר להם - שוטים אתם שאתם מחזיקים יראתכם שאם ארצה אהרוג אתכם בגזירת מלכים שאני מלך ואבקש לשאר מלכים שאוהבים אותי שיתנו לי רשות להרוג אתכם:

אמרו לו שילטון ביד מלכות ולא יאי למלכא כזב - כלומר בידך הממשלת לעשות שאתה מלך ושר אבל בכך נחמתנו שהבטחתנו שלא תעשה עמנו רעה ואין נאה למלך לדבר שקר שנא' אף כי לנדיב דבר שקר (משלי יז):

מיד אלביש יתהון - הלביש אותם לבושי ארגמן וישם רביד זהב על צוארם:

אמר להם בעינא דאיזל - רוצה אני לילך למדינת אפריקא:

אמרו לא מצית אזלת - אינך יכול ללכת שהרי חשך באמצע הדרך מקום שיש בו חשך בין ביום בין בלילה ואין שום אדם יכול לעבור אותן הרים:

אמר להם לא סגיא דלא אזילנא אמטו הכי משיילא מה אעביד - תקעתי עצמי ללכת שם אמטו הכי ובשביל שתקעתי בעצמי אני שואל לכם עצה מה תקנתי ובאיזה ענין אוכל לעבור:

אייתי חמרי לובאי דפרשי בהברא - הבא חמורים גדולים ממצרים שיודעין ללכת בחשך. דפרשי כמו (פסחים דף ו.) המפרש והיוצא בשייראי:

ואייתי קיבורי דמתני וקטר בהאי גיסא - וקשור בהאי גיסא בעברך: וכשתחזור למקומך [תאחוז] באותן קיבורי דבשבילם תשוב למקומך על פי קיבורי עד שתגיע למקום שנקשר ואז תהיה במקומך:

עבד הכי כי מטא להההוא מחוזא דכולה נשי - לא היה באותו הכרך כי אם נשים:

בעא למעבד קרבא - רצה לעשות עמהן מלחמה:

אמרו לו - הנשים אי קטלת לן יאמרו נשי קטיל כלומר זו אינה גבורה אם תלחם עמנו שהרי אם תהרוג אותנו יאמרו העולם שישמעו בדבר נשים הרג וזו אינה גבורה. ואם אנו נהרוג אותך יאמרו השומעים כמה גרוע מלך זה שנשים נתחברו עליו והרגוהו מוטב שתמנע את עצמך ואל תלחם עמנו פן תהיה לבוז:

אמר להן - הריני שומע לעצתכם ולא אזיק לכם והביאו לי לחם לאכול:

אייתו ליה נהמא דדהבא אפתורא דדהבא - הביאו לו לחם של זהב מונח על שולחן של זהב:

דף לב:

אמר להו מי אכלי אינשי נהמא דדהבא - כלומר וכי מנהג בכאן לאכול לחם של זהב:

אמרו ליה - אין מנהג בכאן לאכול לחם של זהב אבל בשביל כך שמנו זהב לפניך לאכול שהרי זה פלא לנו שבאת לכאן בשביל אכילתך וכי לא היה לך לחם לאכול במקומך שנתרחקת ממלכותך ובאת עד כאן ושאלת לחם לאכול לכך נתננו לך זהב וכסף שסבורים היינו שבאת בגלל זהב וכסף לכאן:

כדנפיק ואתי - כשהיה יוצא מן העיר:
כתב אבבא דמחוזא - כתב על שער העיר:
אנא אלכסנדרוס הויתי שטיא - הייתי שוטה מבלי לב להבין:
עד דאתיתי - לכרך נשיא ולמדוני חכמה:
יתיב אההוא מעיינא קאכיל נהמא - כדרך בני אדם שיושבים על המעיין ואוכלין שם לחם וכשרוצים לשתות שותים:
הוו בהדיה גילדני - היה עמו דגים מלוחים:
בהדי דמחוורי נפל בהו ריחא - בעוד שהיו רוחצים במים כדי להסיר מליחתם נפל בדגים ריח טוב ומעיין מגן עדן היה:
א"ד שקל מהנהו מיא טרא באפיה - רחץ פניו ולא עשה יותר:
איכא דאמרי - הלך במעיין עד דמטא לגן עדן שמשם היה נובע:
רמא קלא - ואמר פתחו בבא:
אמרו ליה השערר לה' - צדיקים יבאו בו:
אמר להו אנא מלכא אנא - וחשוב אנא תנו לי דבר אחד מגן עדן הואיל ואינכם רוצים לפתוח לי שער:
יהבו ליה גולגלתא - נתנו לו ראש גולגולת:
אתייה תקליה לכולהו כספא ודהבא דיליה לא הוה תקילי - היה נותן כל כסף וזהב שלו במאזנים מצד זה והגולגולת מצד זה ואעפ"כ היה מכביד יותר הגולגולת דלא היה מוצא דבר ששוקל כנגדה:
אמר להם אלכסנדר מוקדון ליבנן מאי האי - שאיני יכול למצוא משקלו:
אמרו לו - גולגלתא של אנוש בשר ודם שלא ישבע לעולם לפיכך משקלה כל כך שכל כסף וזהב היא מושכת אליה:
א"ל ממאי דהכי הוא - במאי אבחין אם אמת אתם מדברים:
שקלי עפרא - מעט עפר וכסיה שלא תוכל הגולגולת לראות ואז תשבע ולא יכלה שום דבר לימשך אליה וימצאו משקלה:
[**לאלתר**] **תקל** - כלומר כאותו דבר ששקל כנגדה:
היינו דכתיב שאול ואבדון - נגדו ועיני אדם לא תשבענה:
כל העוסק בתורה שכינה שרויה עליו שנאמר קומי רוני בלילה - לעסוק בתורה:
שפכי כמים לבך נוכח פני ה' - כלומר שכינה שרויה אצלך:
מתני' [**מכאן ואילך הוא פירוש הרמב"ם ז"ל**] **אמר להם הממונה** - כבר נתבאר בגמ' ברכות [דף יא:] שהברכה הזאת שהיו מברכין תחלה היא אהבת עולם ואחר שהשמש

זורח והאור מתפשט מברכין יוצר אור לפי שסדר ברכות אין מעכב כמו שנתבאר שם ומה שאמרו קראו עשרת הדברות בכל יום לפי שהם עיקר הדת וראשיתו וכבר אמרו בגבולים בקשו לומר כן אלא שכבר בטלום מפני תרעומת המינין ולא באר הבבלי מה היא תרעומת המינין אלא שנתבאר בתחלת ברכות בירושלמי ואמרו בדין היה שקורין עשרת הדברות בכל יום ויום אלא מפני מה אין קורין אותם מפני המינין שלא יהיו אומרים אלו לבדם ניתנו למשה מסיני וכבר אמרנו זה בהלכות ירושלמי שחברנו אח"כ אמר שהעם מברכין שלש ברכות שהם אמת ויציב ורצה ומודים ושים שלום לפי שכולן תפלה על ישראל ועליהם אמרו וברכו את העם וכל זה היה בלשכת הגזית אבל ברכת כהנים הידועה והוא יברכך ה' הרי הוא נאמר על מעלות האולם אחר גמר עבודת התמיד כמו שיתבאר בפרק שאחר זה וכבר בארנו בסוף סוכה (דף נו:) שבכל יום שבת היה נכנס המשמר לעבודה ויוצא משמר שעבר וכבר בארנו בגמ' ברכות (דף יב.) ההלכה הזאת בעצמה ואמרו משמר היוצא אומר למשמר הנכנס מי ששכן שמו בבית הזה הוא ישכין ביניכם אהבה ואחוה ושלום וריעות: כבר בארנו בשני מיומא (דף כו.) שהקטרת לא היו מפילים עליה גורל אלא אותם שלא הקטירו אותה עדיין קודם לכן לפי שכל המקטיר אותה היה מצליח בעניניו ומוצא פרנסתו ברווחה ולפיכך אמר חדשים לקטרת יפיסו ושם יתבאר שפייס הקטרת הוא הפייס השלישי אחר כך אמר חדשים גם ישנים בואו והפיסו מי מעלה אברים והוא הפייס הרביעי ואין הלכה כרבי אליעזר בן יעקב: כבר בארתי הלכה זו בגמ' כפורים ושם נתבאר שכל הכהנים האלו לובשים בגדי קדש במקדש ועומדים בלשכת הגזית כאילו הם קצת עגולה והממונה רומז אל האיש שמתחיל ממנו המנין והיה מסיר המצנפת מעל ראשו ואחר כך משיבה עליו ומטילים גורל ויעלו בגורל לעבודה והנשארים שלא זכו הם שמפשיטים אותם השמשין למקדש ואין מניחין עליהם אלא המכנסים ואח"כ לובשים בגדי חול שלהם ואח"כ מפשיטים המכנסים ומניחין כל בגדי כהונה בחלונות כמו שבארנו בסוכה (דף נו:): ומה שאמר וכתוב עליהם תשמישי הכלים לפי שהחלונות שהיו בהם מכנסים כתוב עליהם מכנסים ואשר בהם המצנפת כתוב עליהן מצנפת וכן כתונת ואבנט וסדר לבישת הבגדים הוא שילבש תחלה המכנסים אמרו (יומא דף כג: כה.) מנין שלא יהא דבר קודם המכנסים תלמוד לומר ומכנסי בד ילבש על בשרו ואח"כ ילבש הכתונת חוגר באבנט ומשים המצנפת על ראשו וראוי לך שתדע שהרמת הדשן תהיה באלו ארבעה הכלים אף על פי שלא אמר הכתוב אלא שני כלים שנאמר ולבש הכהן מדו בד ומכנסי בד אבל אמרו ז"ל (שם יב: כג:) ולבש לרבות מצנפת ואבנט להרמה ומה שנאמר (ויקרא ו':ד') ופשט את בגדיו ולבש בגדים

אחרים אינו רוצה לומר שיהיו בגדי חול אלא פחותים מהם בחשיבותם ושניהם בגדי קדש אמרו מקיש בגדים שפשט לבגדים שלבש מה להלן בגדי קדש אף כאן בגדי קדש אם כן מה תלמוד לומר אחרים אחרים פחותים מהם למה היו הבגדים שלובש בשעת הרמת הדשן פחותים מהבגדים שלבש בשעה שהיו מתעסקין בקרבן לא מחמת שמירת הבגדים שלא יבלו לפי שכבר הודעתיך שהעיקר במקדש אין עניות במקום עשירות אלא הטעם בזה הוא מה שזכרו ואמרו (יומא שם) בגד שבשל בו קדרה לרבו לא ימזוג בו כוס לרבו וכבר יצאנו מכוונת ההלכה אבל היא כוונת המסכתא:

דף לג.

מלא וגדוש - שיהא הבזך מלא ומתוקן ר"ל הבזך שהוא בתוך הכף (והבזך בתוך הכף) כדי שלא תתפזר הקטרת וכבר ביארנו במסכת כריתות (פ"א) שמקריבין הימנו בכל יום משקל מאה דינרין משקל נ' בבקר ומשקל נ' בערב:

ומטוטלת - חתיכה קטנה של בגד ולפיכך אמר שהיו ממלאין הבזך קטרת ומכסים [אותה] במכסה ונותנין על המכסה מלמעלה מפה קטנה מאד כמין חתיכת בגד ונותן הבזך כולו אל תוך הכף ונוטל הכף בידו ועושה בו מה שיתבאר בפרק. של אחר זה:

כבר נתבאר בסוף עירובין (דף קד:) מאיזה מקום מן העזרה מוציאין שרץ שנמצא במקדש בשבת ובאיזה מקום מניחין אותו עד מוצאי שבת אבל כופין עליו קדירה תרגום סירותיו פסכתרותיה והאחד קרוי פסכתר וכבר נתבאר ברביעי מכפורים (דף מג:) שהמחתה שגורפין בה האש היתה מחזקת (כד' סאים) ומחתה של זהב שמרימין בה היתה של שלש קבים אומר בכל יום חותה בשל ד' קבין ומערן לתוך של ג' קבין והרי הוא מפזר כקב גחלים בלי ספק וכשאינו יום שבת משליכים הגחלים הנופלים בקרקע (אל המוצא היוצא מן המזבח) אל נחל קדרון ולתך מדה מחזקת ט"ו סאה וכבר ביארנו שיעור סאה במנחות (דף עז.):

כבר נתבאר בתענית (דף כז.) המעמדות מה הם ואומר שראש מעמד המעמדות באותה שבת כששומע קול המגריפה מעמיד המצורעים שכבר טהרו מצרעתם בשערי המזרח כדי שיהיו מזומנים לזרוק עליהם דם האשם כמו שיתבאר בסוף נגעים:

החלו עולים - כבר ביארנו בפרק השלישי שהוא מטיב החמש נרות ויוצא ואחר כך ישוב ויטיב שתי נרות הנשארים ונתבאר שם שהנרות שכתוב עליהן ו' ז' הם הנה שמניח לאחרונה אם מצאם כבויים הרי זה מדליקם ומטיב שלש נרות מהסמוכים אליהם ומניח שתי הנרות המערביות עד שישוב והם שכתוב עליהם א' ב' לפיכך אמר כאן אם מצא

עכשיו כשחזר אלו הב' נרות דולקין היה מתקן האחת שכתוב עליה ב' והיא המזרחית לעומת האחרת שכתוב עליה א' ומניח שכתוב עליה א' כמו שהוא ר"ל שלא יכבה אותו וידליק אותו שנית אלא מתקנו ומוציא הפתילה ומוסיף שמן והדומה לזה לפי שמן המערבי והוא שכתוב עליו א' כמו שבארנו ידליק שאר הנרות בין הערבים ולפיכך אם מצא נר מערבי שכבר כבה אז מדשנו ונותן בו פתילה ומדליק אותו ממזבח העולה ולא מן הנרות לפי שזה נר מערבי והוא שכתוב עליו א' מדליק ממנו שאר הנרות לכשיכבו והוא כשיכבה אין מדליקין אותו אלא ממזבח העולה וכבר נתבאר בשלישי שכוז שיש בו דישון המנורה נותן אותו על מעלה שניה של אבן שהיא לפני המנורה ונוטלו משם ומוציאו:

כבר ידעת שמזבח הקטורת הוא מזבח הזהב שבהיכל שהוא באמצע בין השלחן ובין המנורה כמו שציירנו במנחות וכמו שנצייר במדות:

ופירוש מרדדן שיציע ויפרוש אותו במזבח:

כבר הקדמנו בפרק שלפני זה שהבזך מלא מן הקטרת יש בכף דבר מועט והוא נותן אותו דבר מועט מן הקטרת בחפניו של מקטיר וכן הקדמנו שהמקטיר הקטרת לא הקטיר אותה קודם לכן אמרו לא שנה אדם בה ולפיכך אמר כאן מלמדים אותו הזהר שלא תתחיל מלפניך כדי שלא יתיז הקטרת לידו וישרפנה:

מרדד - פורש הקטרת על האש:

ומה שאמר פרשו העם והקטיר הוא שיצאו כל הכהנים מבין האולם ולמזבח כמו שיתבאר בתחלת כלים והוא מה שאמרו ופורשין מבין האולם ולמזבח בשעת הקטרה ואין חייבין בזה אלא בקטרת שבכל יום אבל בקטרת של יוה"כ ר"ל שמקטירין אותו בקדש הקדשים אין חייבין בני אדם לצאת מבין האולם ולמזבח אלא מן ההיכל בלבד וראוי שתדע שבשעה שיבא בדם חטאת הנעשית בפנים לזרוק מדמה בפנים וזה יהיה בדם כהן משיח ופר העלם דבר ושעירי עבודה זרה שהם גם כן פורשים מבין האולם ולמזבח כמו בשעת הקטרה ולמדנו כל זה ממה שנא' (ויקרא ט"ז:י"ז) וכל אדם לא יהיה באהל מועד אמרו אתיא כפרה כפרה מיו"כ איזו כפרה שתהיה בקדשים פורשין מבין האולם ולמזבח אלא בשעת הקטרה בצום כפור בלבד שהם מהיכל פרשי מבין האולם ולמזבח לא פרשי לפי שהוא נסתר מהם מבית קדשי הקדשים וא"א לבא שם לפיכך אין מזהירין בני אדם שלא יבא שום אדם שם וכבר בארנו בגמ' יומא סדר הקטרת התמיד של כל יום והסמוך לו ואמרו שהיא קבלה משומרה ואע"פ שהיא קבלה הביאו לראיה ענינים כדי לסייע אותו סדר וזו היא תורף דבריהם בזה מערכה גדולה קודמת

למערכה שניה של קטרת ומערכה שניה של קטרת קודמת לסדור שני גזרי עצים וסדור שני גזרי עצים קודמת לדישון מזבח הפנימי דישון מזבח הפנימי קודם להטבת ה' נרות והטבת ה' נרות קודמת לדם התמיד ודם התמיד קודם להטבת שתי נרות והטבת שתי נרות קודמת לקטרת והקטרת קודם לאברים ואברים למנחה ומנחה לחביתים וחביתים לנסכים ונסכים למוספים ומוספים לבזיכים ובזיכים לתמיד של בין הערבים שנאמר והקטיר עליה חלבי השלמים עליה השלם כל הקרבנות כולם וסדר הזה כולו הוא על דעת אבא שאול והוא שאמר שבזריקת דם התמיד על המזבח יפסיק בין הטבת החמש נרות ובין הטבת שתי נרות כמו שזכר כאן אבל חכמים אומרים שבהקטרת הקטרת היה מפסיק והיה זורק דם התמיד ומטיב ה' נרות ומקטיר קטרת ואח"כ מטיב שתי נרות והלכה כחכמים וכבר נתבאר בשלישי ממסכת זו שאחר שחיטת התמיד מדשנין מזבח הפנימי ועם דישון מזבח הפנימי מדשנין המנורה וכן נתבאר בפרק הרביעי שאחר זריקת הדם מנתחין נתחין ומביאין אותם לכבש ומה שאמר זה בהש"ס המעלה אברים רצה לומר העלאת אברים מן הכבש למזבח ומבואר הוא כי מה שאמר מנחת ר"ל מנחת נסכים והיא נקראת במסכת זו מנחת סולת ומה שאמר נסכים רצה לומר נסכי יין אחר כך הכניס בסדר התמיד סדר עבודת שבת ולפיכך זכר מוספין ושתי בזיכי לבונה של לחם הפנים וכבר בארנו בחמישי מפסחים (דף נט.) שאינו מותר להקריב קרבן אחר התמיד של בין הערבים אלא פסח שנאמר בו שאינו נשחט אלא בין הערבים ואלו שני גזרי עצים אי אפשר שלא יביאו אותם עם התמיד מוסף על עצי המערכה שנאמר (ויקרא ו':ה') ובער עליה הכהן עצים ומיעוט הרבה שנים אבל בתמיד של בין הערבים בלבד יהיו שני גזרי העצים האלו בידי שני כהנים ולא יעלה אותם כהן אחד שנאמר (שם א) וערכו עצים ואמרו ז"ל כ"מ שאמרו וערכו על תמיד של בין הערבים הוא כמו שזכרנו כבר בשני מיומא (דף כו:) וכן אמרו [יומא כו.] אין מפייסין לתמיד של בין הערבים אלא כהן שזכה בו (ערבית יזכה שחרית) אלא לקטרת בלבד שמפייסים לה חדשים עם ישנים בין הערבים כמו שהקדמנו. וכבר אמר בגמ' סוכה (דף נו:) משמר היוצא מקריב תמיד של שחר ומוספים ומשמר הנכנס מקריב תמיד של בין הערבים ובזיכין אלו ואלו חולקין בלחם הפנים כמו שבאר שם ודע שבין הערבים אי אפשר גם כן בלי דישון מזבח הפנימי ובלי דישון מנורה כמו שזכרנו בבקר ולפיכך יהיה סדור האמתי היוצא מכל מה שאמרנו ועל דעת חכמים כן והוא שאחר הרמת הדשן ממזבח החיצון והוא מזבח העולה מסדרין מערכה גדולה ואחר כן מערכה שניה ואחר כן מעלין שני גזרי עצים ונותנין אותם על מערכה גדולה ואחר כן מזמנים כבש התמיד ואחר כן פותחין שער

הגדול כמו שזכרנו ובשעת פתיחתו שוחט התמיד ובאים שתי כהנים להיכל שאחד מהם מדשן מזבח הפנימי והשני מדשן המנורה תוך זמן ששוחטין התמיד ונטל דמו במזרק ואינו זורק דמו על גבי מזבח עד שגמר דישון מזבח הפנימי ואז זורק דמו ואחר זריקת דמו מתעסק בהטבת חמש נרות המתעסק בו ומתעסקים האחרים בניתוח התמיד והבאת אבריו לכבש ומליחתם שם כמו שהקדמנו הכל בבת אחת אחר כך מתקבצין בלשכת הגזית וקורין כמו שהקדמנו ואחר כן מביא הקטרת להיכל ומקטיר ואחר כן מטיב שתי נרות הנשארים כמו שהקדמנו ואחר כן מעלין האברים לגבי מזבח ואחר כן הסלת ואחר כן החביתין ואחר כן יין לנסך ובשעת ניסוך היין מתחילים הלוים בשיר ומנגנים בכלים הנזכרים בערכין (דף י.) ותוקעין תשע תקיעות בהפסקות כפי הפסקות השיר כמו שיתבאר עכשיו וכשיוצא המקטיר מן ההיכל עומד על מעלות האולם עם הכהנים האחרים כמו שיתבאר עד שיגמר העלות האברים למזבח אח"כ מברכין העם ברכת כהנים כמו שיתבאר ושמור הסדר הזה שהוא יוצא מתוך כל מה שנאמר בענין זה במשנה ובהתלמוד:

דף לג:

בזמן. אבנים טובות - ר"ל אבני אפוד והשתחויה זו לא תהא אלא בהיכל בלי ספק:
באו ועמדו - רומז אל הכהנים שקראו בלשכת הגזית ואח"כ עשו מן העבודות מה שעשו אחר כך החלו עולים במעלות האולם והראשונים הם חמשה כהנים שזכר אותם ואחר שגמרו עבודתם תחלה ועמדו על מעלות קודם שיגיעו שאר אחיהם העוסקים בהעלאת אברי התמיד כמו שנתבאר בסדר שזכרנו ופרשנו הענין שנשאר מן ההלכה הזאת בשביעי מסוטה ושם פירשנו אותו פירוש גמור תדרשנו משם:
הקפה זו אינה מיוחדת לכהן גדול אלא כל המקיף המזבח כך הוא מקיף כמו שבארנו בחמישי מזבחים וכבר נתבאר בששי משקלים שהיו במערבו של כבש שתי שלחנות אחד של כסף נותנין עליו כלי שרת ואחד של שיש נותנין עליו האברים והוא שלחן החלבים הנזכר כאן ובחמישי משקלים אמרנו בן ארזא מקיש הצלצל וכבר בארנו בחמישי ממנחות שהסמיכה לא תהא אלא על החיים וסמיכה זו היא על האברים ולפיכך היא כמו שאמרנו שם משום כבודו של כהן גדול כדי שתהא לו היכרא:
וסודרין - הם דגלים:
כבר נתבאר בגמרא ר"ה (דף לא.) הטעם למה ייחדו אלו המזמורים לאלו הימים ואמרו ביום ראשון לה' הארץ ומלואה לפי שהוא תחלת מעשה בראשית ובשני שבו נחלקו

המים והיו השמים תחתיהם אומר גדול ה' ובשלישי שבו נראית הארץ שעליה יהיה הדין והדיינין אומר אלהים נצב בעדת אל ברביעי שבו נבראו השמש והירח אומר אל נקמות ה' שהוא נוקם מן התועים אחר עבודתם בחמישי שבו נבראו מיני בעלי חיים ויש בזה פלאים מפני החלוק שבמיניהם ותנועתם מעצמם ופלאים אחרים שיש בבעלי חיים אומר הרנינו לאלהים עוזנו לפי שבשעה שרואין אותם משבחים הבורא ומגדלים אותו בששי שבו נשלם מעשה בראשית ונברא האדם גם כן שמבין גדולת הבורא יתעלה אומר ה' מלך גאות לבש: